БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1955
ФЕВРАЛЬ
8
ВТОРНИК
№ 28 (3222)
ӨРТЭЭ 20 КОП.

Бистиң чуртувуста чоокку чылдарда бүгү көдээ ажыл-агый продуктулары-биле чедимчелиг болдурар төлээде, чер ажылының болгаш мал ажылының улам ыңай көдүрлүүшкүнүнүң айытынган программазын чедиишкинниг күүседиринге бүгү күжениишкиннерни салырынче бүгү эр, херээжен колхозчуларны, МТС-тер болгаш совхозтар ажылчыннарын база тускай эртемниглерин СЭКП ТК-ның Пленуму кыйгырып тур.

Мал кыштагладыышкынында четпестерни дүрген узуткаар

Бистиң чурттуң чонунга аъш-чемниң, чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнге чиг-эттиң элбекшилин дүрген тургузарда бо чылын ниитиниң малының баш санын өстүрерин, оон продуктулуун бедидерин Коммунистиг партия болгаш Совет чазак шыңгыы негеп турар. Бүгү улустуң ол чүгула сорулгаларын чедиишкинниг шиитпирлээрде чүнүң-даа мурнунда мал кыштагладыышкынын организастыг чорудары хамааржыр.

Мурнакчы көдээ ажыл-агый артельдериниң колхозчулары совет зоотехния эртемнериниң чедиишкиннеринге болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң чаартыкчыларының дуржулгазынга даянмышаан, ниитиниң малының баш санын өстүрериниң херээнге таарымчалыг байдалдарны тургузуп, малды кыштан менди болгаш хүр ажырар талазы-биле улуг ажылдарны кылып турарлар. Маңаа Чөөн-Хемчик районда «Искра» көдээ ажыл-агый артельдиң мал кыштагладыышкынын чижек болур. Ында мал кыштагладыышкыны эки чоруп турар болгаш малдарның деңгилдези семис. Колхозтуң шээр малдарын 12 кезек кыштагларда таарыштыр тургускан. Оларга немелде чемнерни бээри-биле кады кышкы одарларны шын ажыглап турар. Колхоз 40 баш инектерни тургузу азырап, оларның продуктулуун бедидеринге улуг кичээнгей салып турар. Төрээн инектерниң бызааларын чарып, инектерниң ажаалга, чемгерилгезин экижиткени-биле бир саар инектен-не ортумаа-биле 4—5 литр, чамдыктарындан 7 литр сүттү саап ап турар. Колхоз баштаар чери, оон даргазы эш Доктугу малчыннарга материалдыг чаагай амыдыралды тургузуп берген болгаш оларның ортузунга агитас-массалыг ажылды колхозта партия организациязы доктаамал чорудуп турары-биле кады солуннарны, сеткүүлдерни почтачы эш Х. Дарый үргүлчү саадатпайн чедирип турар.

Мал кыштагладыышкынын Каа-Хемниң «Сталинчи орук», Таңдының Сталин аттыг, Бии-Хемниң «Кызыл-тарачын» көдээ ажыл-агый артельдери багай эвес организастааннар.

Ындыг-даа болза, областа ниитизи-биле мал кыштагладыышкынын эрткен чылдыындан дора чоруп турарын фактылар херечилеп турар. Чамдык колхозтар мал чемнериниң курлавырларын хөйнү белеткээн хирезинде ону чөп ажыглавайн, харын малдарны кылын харлыг кышкы одарларга үргүлчү кадаргаш эмин эртир аргызып турар. Чижээлээрге, Каа-Хем районда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң даргазы эш Целищев, ында зооветажылдакчылар мал чемнерин «камнаар» дээш 70 ажыг баш бызааларны кылын хар чагыже, улуг соок дүшкүже чедир немелде чем бербейн одарлатканы-биле 13 баш бызаалар өлген. Мал чемнерин ажыл-агыйжы эвес чарыгдап төтчеглээр чоруктар чамдык колхозтарда бар.

Чер-черниң партия, совет органнары, машина-трактор станцияларының удуртукчулары болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери мал кыштагладыышкынында четпестерни көре тура-ла оларны узуткаарының шиитпирлиг хемчеглерин албайн турары канчап-даа таарышпас. Оон көскү херечизинге Бай-Тайга районда мал кыштагладыышкынын ап болур. Кыштагладыышкынның чүгле үш айларының дургузунда безин районнуң колхозтары 600 баш хой, өшкү болгаш 70 ажыг баш мыйыстыг бода малдардан когараан. Районнуң Сталин аттыг колхозунда барык 3 муң баш малдар арып баксырап берге байдалда таваржып турар.

Мындыг фактылар-биле моон соңгаар черле эптежип болбас. Чамдык удуртукчуларның болгаш ажылдакчыларның бодун оожургадыр айыылдыг чаңчылын болдурбайн, ону кыска хуусааның иштинде узуткаары болгаш малдарны организастыг база чидириг чокка аргыспайн кышты хүр ажырары эң харысаалгалыг сорулганың бирээзи болур. Колхозтарның фермаларында болгаш кыштагларында малдарны канчаар чемгерип, ажаап турарын, малдың курлавыр чемнериниң барын, малга чемнерни белеткеп бээр агрегаттарның үргүлчү ажылдаарын болгаш малдың суггадын таарыштырып турарын хынап көөрү партия организацияларының, чер-чер Советтериниң, көдээниң бүгү коммунистериниң, комсомолчуларының, зооветажылдакчыларының хүлээлгези болур.

Моон соңгаар мал ажылының хөгжүлдезин чедип алыры, оон продуктулуун бедидери чүнүң-даа мурнунда мал кыштагладыышкынын чедиишкинниг чорударындан хамааржыр деп чүвени удуртукчу бүрүзү утпас херек. Ынчангаш хойжуларның, инекчилерниң, саанчыларның, чылгычыларның, хаван ажаакчыларының ортузунга партийжи-политиктиг болгаш кижизидилгелиг ажылдарны күштелдирери, ылаңгыя мал ажылының айтырыгларының талазы-биле партияның, чазактың шиитпирлерин тайылбырлаары партия организацияларының бирги чергелиг сорулгазы болур. Малчыннарга таарышкан культурлуг чаагай амыдыралды тургузар дээш улуг сагыш салыышкынын салыры чүгула. Чүнүң-даа мурнунда малчыннарга чаагайжыды кылган чылыг, чырык чуртталга бажыңнарын тудуп бээрин, чылыг идик-хепти, аъш-чемнерни, хереглединиң чүгула барааннарын болгаш медицинаның дузаламчызын доктаамал хандырары эргежок чүгула.

Колхозтарда мал ажылының кышкы байдалының улуг харысаалгазын машина-трактор станциялары хүлээр ужурлуг. Ындыг турбуже, бистиң областың МТС-тери мал ажылынче ам-даа арнын угландырбааннар. Чамдык Бай-Тайга, Чаа-Хөл районнарының колхозтарында малдың кышкы байдалы дүвүрээзиниг турда ол районнарда МТС-тер кандыг-даа боттуг хемчеглер албайн, сагыш амыр олуруп турары факты болур. Олар колхозтарның мал чемнерин кыштагларже сөөртүрүнге, чемни малга болбаазырадып амдан кирип белеткеп бээринге дузалажыр, мал ажылында хөй күш кирер ажылдарны калбаа-биле механизастаар болгаш МТС-терниң зооветажылдакчылары колхозтарның мал фермаларын үлегерлиг хандырар хүлээлгелиг. Чаа-Хөл болгаш Бай-Тайга МТС-терниң удуртукчулары, оларның кол зоотехниктери колхозтарга барбас, малдың кышкы байдалы-биле безин таныш эвес болуп турар.

Малдың кышкы байдалын экижидерде арып баксыраан малдарны тускай үзүп, немелде чемнер-биле азыраары, аъттың болгаш тракторнуң далбыйлары-биле харны ажып бээри, мал чемнерин камныг чарыгдаары, кышкы одарны шын ажыглаары, саванны болгаш мякинаны малга амдан кирип болбаазырадып бээри, кыштагларда мал бүрүзүнге курлавыр чемнерни доктаамал тургузары, малдың янзы-бүрү аарыглары-биле демисежири болгаш малдың чаш төлүн чидириг чокка бүрүн камгалап алыры чүгле МТС-терде зооветажылдакчыларның, база малчыннарның хүлээлгези эвес, харын партия, совет ажылдакчыларының чүгула сорулгазы болур ужурлуг.

Бистиң областың ажылчы чоннары бүгү совет улус-биле кады РСФСР-ниң Дээди Соведиинге болгаш чер-чер Советтеринге соңгулдалар хүнүнге идепкейлиг белеткенип турарлар. Соңгулдалар хүнүнге чаа-чаа бүдүрүлгечи чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш МТС-терде, совхозтарда болгаш колхозтарда социалистиг чарышты хүн-бүрү калбарткан.

Мал кыштагладыышкынын организастыг чорудары—Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың салган сорулгаларын чедиишкинниг шиитпирлээринге, ылаңгыя чоннуң херегледиинге мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедиринге улуг базым болур.

* * *

Ажыглатынмаан курлавырларны ажыглалга киирер

СТАРАЯ ПОЛТАВКА (Сталинград областа). СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң доктаалын «Париж коммуназы» совхозтуң малчыннары изиг-биле уткааннар.

Совхозтуң улуг зоотехниги эш Половинниң чугаалап турары болза, бо документ мал ажылының шиитпирлиг көдүрлүүшкүнү дээш демиселче бисти улам-на хей-аът киирип турар-дыр. Чурттуң мурнуу-чөөн талазында бо херекке ажыглатынмаан улуг аргалар ам-даа бар деп чүвени бистиң дуржулгавыс көргүзүп турар.

Совхозта лиман суггарылгазы калбаа-биле хөгжээн. Оон ачызында элээн каш муң гектар шынааларны болгаш одарларны, а ол ышкаш хөй чылдыг сигеннерниң тарылгазын шык-биле хандырып турар. Суггаттыг участоктарда хову камгалалдыг ыяш куржагларын олуртуп турар. Эрткен чылын совхозка культурлуг шынаа-одар шөлдерни тургузары-биле чамдык боду бүткен лиманнарның тарылгазын бир-ле дугаар калбаа-биле практикалап эгелээн. Бо бүгү кукурузаның, мал чеми арбузтарның, люцернаның бедик дүжүттерин чедип алырынга, мал ажылынга быжыг чем суурну тургузарынга болгаш ындыг хемчеглерни албаан өске ажыл-агыйларга мал чеминиң дузаламчызын көргүзер арганы бээр.

СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаалын совхозтуң бүгү бригадаларынга чугаалажып көрген. Малчыннар малдың бажын дыка көвүдедириниң болгаш оон продуктулуун бедидериниң хүлээлгелерин ап турарлар.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң ийиги сессиязы

ЭВИЛЕЛДИҢ СОВЕДИНГЕ

Февраль 4-те эртенгиниң 10 шакта Кремльдиң улуг Ордузунга Эвилелдиң Совединиң ийиги хуралы ажыттынган.

Дарга столунга—Эвилелдиң Совединиң даргазы болгаш оон оралакчылары олурупкан. Чазак ложаларынга—партияның болгаш чазактың удуртукчулары, министрлер олурупкан.

Хуралды даргалаан депутат **А. П. Волков** эдеринчи илеткел кылыры-биле бюджет комиссиязының даргазы депутат **И. С. Сенинге** сөс берген.

ССРЭ-ниң Күрүне бюджеди болза социалистиг бүдүрүлгени калбартыр болгаш бистиң улузувустуң материалдыг чаагай байдалын болгаш культурлуг деңнелин чайгылыш чок бедидер дугайында партияның болгаш чазактың соксаал чок сагыш салыышкынының чаа бүзүредилгези болуп турар деп эш Сенин чугаалаан.

Бюджет комиссиязы 1955 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджеди улус ажыл-агыйының планнарынга бүрүн дүүштүр шын тургустунган деп санап турар болгаш ону бюджет комиссиязының эдиглери-биле бадылаарын саналдап турар деп эш Сенин чугаалаан.

Түңнелинде депутат эш Сенин Күрүне бюджединиң чедиишкинниг күүселдези ССРЭ-ниң Сан министерствозунуң тодаргай болгаш оперативтиг ажылындан дыка хамааржыр деп чүвени онзалап демдеглээн.

Оон соонда Эвилелдиң Соведи 1955 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң дугайында болгаш 1953 чылда бюджет күүселдезиниң дугайында илеткелди чугаалажып көөрүнче шилчээн.

Депутат **Л. И. Брежнев** (Казах ССР) 1955 чылда Күрүне бюджединиң төлевилели Совет күрүнениң чогаадыкчы күштериниң хөгжүлдезин болгаш өзүп турар күчү-шыдалын көргүзүп турар болгаш улус ажыл-агыйының бүгү-адырларын көдүрериниң үндезини болур аар индустрияны хөгжүдери кол сорулга болур деп өөредип турар Коммунистиг партияның политиказынга бүрүн дүгжүп турар деп чугаалаан.

Эрткен чылдыынга деңнээрге барык ийи катап өзүп турар Казах Республиканың бюджединге хамаарыштыр эш Брежнев кур болгаш курукkan черлерни шиңгээдип алырының сорулгаларын тодаргай чугаалаан. Келир чылын Казахстанга тарылга шөлү 27 миллион гектар чедер ужурлуг. Бо чылын немей 250 улуг тараалаң совхозтарны тургузар. Мал ажылының талазы-биле республиканың мурнунда улуг сорулгалар бар. СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр республиканың колхозтары болгаш совхозтары 1960 чылга чедир мыйыстыг улуг бода малдың баш санын ортумаа-биле 175 — 180 хуу көвүдедир ужурлуг.

Эш Брежнев ССРЭ-ниң Культура министерствозу кур болгаш курукkan черлерни шиңгээдип алырының районнарынга культура ажылдарын четпес организастап турар дээш ону шүгүмчүлээн.

Депутат **В. И. Козлов** (Белорус ССР) партияның XIX съездизиниң шиитпирлерин боттандырбышаан, Белоруссияның партия болгаш совет органнары республиканы улам ыңай индустриализастаарының талазы-биле улуг ажылды чоруткан. Машина тудуунуң бүдүрүлгелери туттунган болгаш туттунуп турар, одаар чүүл базазы калбарып, улустуң хереглел барааннарын бүдүрери өзүп турар. 1954 чылда Белоруссияның үлетпүрү ниити продукция үндүрүлгезиниң күрүне планын ажыр күүсеткен.

Эш Козлов ниитиниң мал ажылының хөгжүлдезинде хожудаашкынны демдеглеп, көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезиниң айтырыгларын айтып, республикада малдың чем суурун калбартырынче, фермаларда хөй күш үнер ажылдарны механизастаарынче чогуур кичээнгейни салбайн турар болгаш мал ажаалдазынга улуг четпестер бар деп чугаалаан.

Депутат **М. С. Гречуха** (Украин ССР) аар индустрияны бүгү хемчеглер-биле хөгжүдер дугайында партияның болгаш чазактың салган сорулгалары республикада канчаар боттанып турарын чугаалаан. Эрткен чылын Украинаның үлетпүрү планын 103 хуу күүсеткен болгаш пландан ажыр 4,5 миллиард рубльдиң дыка хөй хемчээлдиг продукциязын берген.

Металлургия үлетпүрү 1950 чылдыынга деңнээрге шой үндүрүглерин 60 хуу, канны 83 хуу, прокатты 75 хуу көвүдеткен. Аар үлетпүрнүң көдүрлүүшкүнүнге үндезилээш ажыл-агыйның өске-даа адырлары база хөгжүп турар.

Бир эвес үлетпүрнү удуртур талазы-биле ажылга улуг четпестер турбаан болза республиканың үлетпүрү моон-даа эки түңнелдерни чедип ап болур турган ийик деп депутат демдеглээн. Чамдык министерстволар болгаш ведомстволар партия биле чазак олардан негеп турбуже боттарының ажылын ам-даа эде тургуспаан, эрги ёзу-биле удуртуп, тус-тус бүдүрүлге бүрүзүнге барбайн турар болгаш оларга өй-шаанда дуза көргүспейн турар. Оон түңнелинде элээн хөй бүдүрүлгелер бүдүрүлге программазын күүсетпейн турар болгаш чавыс шынарлыг продукцияны үндүрүп турар.

Түңнелинде оратор 1955 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң бюджет комиссиязының эдиглери-биле бадылаар деп чугаалаан.

Депутат **П. Л. Лобанов** (РСФСР) бодунуң саналынга кол нургулайында республиканың көдээ ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң айтырыгларын чугаалаан. Көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүнүң бедээни-биле холбаштыр тараа культураларының тарылгазынга кур болгаш курукkan черлерни шиңгээдип алыр талазы-биле ажылдарны улам ыңай калбартыры бирги черниң ужур-дузалыг деп ол чугаалаан. Бо чылын безин РСФСР-ниң колхозтарынга болгаш совхозтарынга кур база курукkan черлерни шиңгээдип ап тургаш 10 миллион гектар хирени тарыыр, а 1956 чылда тарылга шөлү 14 миллион гектардан эвээш эвес болур.

Көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле улуг сорулгаларны боттандырары машина-трактор станцияларының ажылын экижиткениинден дыка хамааржыр деп депутат Лобанов онзалап демдеглээн.

МТС-тер ажылында кол четпестер чүл дээрге оларның удуртукчулары болгаш тускай эртемниглери боттарының ажылының эчис түңнелдери дээш, ниитиниң черлериниң гектар бүрүзүнге хамаарыштыр алырга чер болгаш мал ажылының продукциязының арбын үнүүшкүнү дээш долу харысаалганы ам-даа эдилевейн турарында болуп турар. Машиналарның техниктиг хандырылгазының четпес болганының хараазы-биле тракторларның болгаш комбайннарның хөй кезии ажылдаашкынның ээлчег нормаларын күүсетпейн турар. Ставрополь крайның механизаторларының чедип алганы ышкаш эрткен чылын комбайнның ажылдаашкынының ээлчег нормалары барык 15 гектар чедир бедээни-биле алыр болза, чүгле ындыг арга-биле безин немей 1 миллион гектар тараа культураларын ажаап ап болур деп чүвени санаашкыннар көргүзүп турар. Ол чорук дүжүт ажаап алыышкынының хуусааларын үштүң бири чедир кызырар болгаш чидиригден миллион-миллион пуд тарааны камгалап алыр арганы бээр ийик.

Эш Лобанов Күрүне бюджедин бадылаар дугайында саналды база деткээн.

Депутат **Г. Д. Джавахишвили** (Грузин ССР) республиканың улус ажыл-агыйының болгаш культура тургузуушкунунуң бүгү адырларында чедиишкиннер-биле чергелештир боттуг четпестер база бар деп демдеглээн. Чамдык бүдүрүлгелер болгаш үлетпүрнүң чамдык адырлары эрткен чылын бүдүрүлге планнарын күүсетпээн, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң, продукцияның бот-үнезин чиигедириниң байлак курлавырларын ыракта-ла чедир ажыглавайн турар.

Тудуг ажылдарының хожудаашкынның чылдагааннарының бирээзи болза оларны четпес организастап болгаш кошкак техникчидип турарында болуп турар.

Бир эвес ССРЭ-ниң Ыяш үлетпүрүнүң министерствозу болгаш Орук харылзаазының министерствозу фондулар ёзугаар тудуг материалдарын сөөртүп чедирерин хандырган болза республика капитал тудуушкун планнарын күүседиринге эки көргүзүглерлиг боор болур турган деп оратор демдеглээн.

Депутат **А. Суеркулов** Киргиз ССР-ниң ажылчы чоннарының оон экономиказының болгаш культуразының хөгжүлдезинде чедип алган чедиишкиннерин демдеглевишаан, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң болгаш продукцияның бот-үнезин чиигедириниң херээнге, бойдус байлактарын ажыглаарынга хөй-хөй курлавырлар республикада ам-даа чедир ажыглатынмайн турар деп чүвени айыткан. СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң доктаалы көдээ ажыл-агыйының кол адыры мал ажылы боор турар Киргизияга онза чугула ужур-дузалыг деп оратор демдеглээн.

ССРЭ-ниң Күрүне бюджедин бадылаар дугайында саналдарны ол база деткээн.

Эртенги хуралга депутаттар **И. Т. Гришин** (Сталинград область), **И. С. Бабаев** (Туркмен ССР) олар база санал бергеннер.

(СЭТА).

НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ

Февраль 4-те, хүндүскүнүң 4 шакта Кремльдиң Улуг Ордузунга Националдар Совединиң ийиги хуралы эгелээн. Президиум столунга— Националдар Совединиң даргазы **В. Т. Лацис** болгаш оон оралакчылары олурупкан. Чазак ложаларынга—партияның болгаш чазактың удуртукчулары, министрлер олурупкан.

Эдеринчи илеткел кылыры-биле палатаның бюджет комиссиязының даргазы депутат **А. М. Сафроновка** сөс берген.

1955 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң төлевилели болза улус ажыл-агыйының бүгү адырларының, бирги ээлчегде бистиң Төрээн чуртувустуң социалистиг экономиказының болгаш күчү-шыдалының үндезини болуп турар аар үлетпүрнүң хөгжүлдезинде Совет күрүнениң кайгамчык улуг чедип алыышкыннарын көргүзүп турар деп ол чугаалаан.

Националдар Совединиң бюджет комиссиязы болза оон киирген эдиглерин барымдаалап тургаш, ССРЭ-ниң Күрүне бюджедин бадылаарын саналдап турар.

Депутат Сафронов бюджеттиң чамдык чүүлдерин тодаргайлап чугаалаан. Эвилелдешкен республикаларның бюджеттериниң 1954 чылдыынга деңнээрге 6,4 хуу көвүдээнин ол демдеглээн. Бо чылын республикаларга чаа үлетпүр болгаш коммунал бүдүрүлгелери туттунуп, чаа өөредилге черлери, эмнелгелер болгаш социал-культураның өске-даа албан черлери ажыттынар.

Депутат Сафронов ССРЭ-ниң Сан министерствозунуң болгаш ССРЭ-ниң Күрпланының адынга элээн шүгүмчүлелдерни кылган. Сан министерствозунуң болгаш саң органнарының ажылында боттуг четпес чүүл болза күрүнениң акша-херекселдерин ажыглаарынга контрольду чедир кылбайн турары болур. Эргелел аппаратының тургузуун бөдүүнчүдер талазы-биле саналдарны ол үргүлчү ажылдап кылбайн турар.

Депутат Сафроновтуң илеткелиниң соонда Националдар Соведи 1955 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң дугайында болгаш 1953 чылда бюджет күүселдезиниң дугайында илеткелди чугаалажып көөрүнче шилчээн.

Депутат **М. А. Гедвилас** (Литва ССР) бо чылын Литва Республика Литвага совет эрге-чагырганың тургустунганының 15 чылын демдеглээр деп чугаалаан. Бо үениң дургузунда республиканың дүрзү-хевири үндезини-биле өскерилген. Литва улус чурттуң өске-даа улустары-биле найыралдажып алгаш улус ажыл-агыйының, культураның чедиишкинниг хөгжүлдезинге бүгү аргаларны алган.

1954 чылда республиканың үлетпүрү ниити продукция үндүрүлгезиниң планын ажыр күүсеткен. Энергетиканың болгаш торф үлетпүрүнүң хөгжүлдезинде, машина тудуунда, судно тудуунда, электромашина тудуунда болгаш хоолайлар тудуунда улуг чедиишкиннер чедип алдынган. Эрткен чылын улустуң хереглел барааннарын 1953 чылдыынга көөрде 605 миллион рубльге хөйнү үндүрген. Ынчалзажок ниити көргүзүглер-биле чергелештир онаалгаларны күүсетпейн турар чамдык багай ажылдыг бүдүрүлгелер база бар, оон ужурундан күрүне продукцияны хөйү-биле чедир албайн турар.

Бүдүрүлге планнарын чыл дургузунда каш удаа солуп турар ССРЭ-ниң Калбак хереглелдиң үлетпүр барааннарының министерствозун болгаш ССРЭ-ниң Аъш-чем барааннарының үлетпүрүнүң министерствозун депутат шүгүмчүлээн.

Эш Гедвилас түңнелинде бюджет комиссиязының эдиглери-биле 1955 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджедин бадылаарын саналдаан.

Депутат **С. Г. Рагимов** (Азербайджан ССР) 1954 чылда улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң Күрүне планының күүселдезиниң түңнелдери социалистиг экономиканың чайгылыш чок өзүлдезин, совет улустуң тайбыңга ынакшылдыын болгаш бүгү делегейге тайбыңны камгалап, быжыглаарынга оон күзел-чүткүлдүүн херечилеп турар деп чүвени бодунуң чугаазынга онзалап демдеглээн. Депутат Рагимов республиканың үлетпүрүнүң болгаш көдээ ажыл-агыйының чедиишкиннериниң дугайын чугаалааш, бир эвес республиканың удуртур органнары үлетпүр бүдүрүлгелериниң, МТС-терниң, колхозтарның болгаш совхозтарның ажылында улуг четпестерни өй-шаанда чайладып шыдаан болза түңнелдер моон-даа бедик турар ийик деп демдеглээн. Депутат Рагимов ССРЭ-ниң Тудуг материалдарының үлетпүрүнүң министерствозун болгаш республиканың демир-орук транспортунга дузаны чедир көргүспейн турар Орук харылзааның министерствозун шүгүмчүлээн.

Депутат **Д. Расулов** (Таджик ССР) бодунуң чугаазының хөй кезиинге республиканың ажыл-агыйының кол адыры — хөвең ажылының хөгжүлдезиниң дугайын чугаалаан. Республиканың хөвеңчилери хөвеңниң бедик дүжүттерин алырынга идиг берип турар элээн хөй чаа агротехниктиг аргаларны ажылдап кылган.

Көдээ ажыл-агыйның, ылаңгыя мал ажылының удуртулгазында улуг четпестер барын оратор чугаалаан. Эрткен чылын республика мал ажылын хөгжүдериниң болгаш оон продуктулуун бедидериниң планын күүсетпээн. Ол чорук малдың чем суурунче кичээнгей салбаан ужурундан болдунган.

Мал ажылының продукциязын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле партияның болгаш чазактың салган сорулгаларын чедиишкинниг шиитпирлээр дээш таджик улус бүгү-ле чүүлдерни кылыр деп эш Расулов чугаалаан.

Депутат **В. К. Круминьш** (Латви ССР) чурт үлетпүрүн удуртурунга республика органнарының ролюн чугаалап, продукцияны бүдүрериниң болгаш саарылдазының организациязында планнаашкынның четпестерин айыткан. Янзы-бүрү барааннарны бистиңде чедиишкинниг бүдүрүп турда-ла оларны чыл бүрүде өске черлерден республикаже сөөртүп әккеп турар. Эргелелдиң чер-чер органнарының структуразын чурумчудар болгаш тускай эртемниглерни бүдүрүлгеже шилчидер талазы-биле республикада улуг ажыл кылдынган. Бюджеттиң аппаратка чарыгдалдары 16,6 хуу кызырылган.

Эш Круминьш 1955 чылда Күрүне бюджедин бадылаарын чугаалаан.

Депутат **К. Г. Пысин** (Алтай край) көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезинге бюджеттен берип турар хөй акша-хөреңгилер СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң салганы эң улуг сорулгаларга дүгжүп турарын демдеглээн. 1955 чылда край 500 миллион тарааны алыры дээш, 2 миллион саржагны болгаш быштакты бүдүрери дээш демисежир апаар.

Эрткен чылын крайда чаа черлерни шиңгээдип алырынче чурттуң өске районнарындан 26400 аныяк патриоттар келген. Оон ангыда Украинадан, Белоруссиядан, төп областардан колхозтарда 3823 өг-бүлелер келген. Чаа черлерге чурттаары-биле көжүп келгеннерге дуза чедирерин янзы-бүрү арга-биле оралдажып турар бис деп оратор чугаалаан.

Эш Пысин түңнелинде чыл дургузунда крайларның болгаш областарның бюджеттеринге хөй санныг эдиглер киирериниң практиказын узуткаарын саналдаан. Чижээлээрге Алтай крайның бюджединге чыл дургузунда 117 эдиглерни киирген. Ол болза бюджеттиң күүселдези дээш чер-черде удуртукчуларның харысаалгазын кудуладып турар деп депутат демдеглээн. Элээн хөй министерстволарның эргелел аппаратын улам ыңай кызырарының эргежок чугулазының дугайын чугаалааш, эш Пысин оларның элээн хөй эрге-хүлээлгелерин чер-чер органнарынга шилчидип бээри эргежок чугула деп санаан.

М. З. Азизов (Татар АССР) республиканың улус ажыл-агыйын хөгжүдери-биле холбашкан айтырыгларны чугаалаан. Бистиңде чигир свеклазын чедиишкинниг өстүрүп турда ол культураны болбаазырадыр бүдүрүлгелер чок болуп турар. Эът болбаазырадыр үлетпүрнүң бүдүрүлге күчүлери чедишпес, сүт заводтары эки механизастатынмаан. Республикада ылаңгыя нефть тывыжының районунда үлетпүр болгаш чуртталга тудуушкуну нептерэп турар. Ол чорук чаа тудугларже эвилел министерстволарының улуг кичээнгейин негеп турар.

Депутат Азизов Күрүне бюджедин бадылаар дугайында саналды деткээн.

Депутат **М. П. Георгадзе** (Грузин ССР) республиканың ажыл-агыйының кол адырларын чедиишкинниг хөгжүдеринге идиг бээр ужурлуг айтырыгларны шиитпирлээри чугула деп чугаалаан.

Грузия болза чуртта бүдүрүп турар шайның 95 хуузун берип турар. Ындыг турбуже шай культуразын өстүрүп доруктурар ажыл ам-даа кошкак организастатынган. Шай ажаар машиналарны эң дүрген тургузары чугула. Шай бүрүзүн болбаазырадыр фабрикаларны калбартыр дугайында айтырыг туруп турар.

Түңнелинде эш Георгадзе 1955 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджедин бюджет комиссиязының эдиглери-биле бадылаарын саналдаан.

Бежээки хуралга депутаттар **Ф. И. Пизнак** (Украин ССР), **Н. Д. Ундасынов** (Казах ССР), **Н. Е. Ахимович** (Белорус ССР) олар база санал бергеннер.

(СЭТА).

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедир дугайында

эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң талазы-биле СЭКП ТК-ның Пленумунуң 1955 чылдың январь 31-де хүлээп алган доктаалы

(Уланчызы. Эгези № 27 (3221) «Шында»).

Чурт үлетпүрүнүң болгаш ус-тывыш кооперациязының бүдүрүлгелеринге куш оолдарын өстүреринге болгаш төрүүр дагаалар ажаарынга херектиг батарей клеткаларны, дагаа өөлдериниң кажааларынга одалга системаларын, куш ажылының фермаларынга автосуггарылгаларны болгаш өске-даа дериглелерин бүдүрүп үндүрерин организастаар.

9. Улуг-улуг хоорайларның болгаш үлетпүр төптериниң чонун куш ажылының продуктулары-биле хандырарын экижидерде ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунуң болгаш ССРЭ-ниң Эът база сүт продуктулар үлетпүрүнүң министерствозунуң системазынга чаа улуг куш фабрикаларын немей организастаары эргежок чугула деп санаар. Бо айтырыгның талазы-биле саналдарны ийи ай хуусаа иштинде ажылдап кылырын болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге база СЭКП ТК-га кийирип кээрин айытынган министерстволарга хүлээдир.

Куштарны бүдүрүкчүлүг ажаарын ажыглап тургаш, куш ажылының улуг фермаларын болдунарга аргалыг черлерге организастаарын; ылаңгыя Сибирьниң районнарынга суг куштарын калбак хемчээлдерге өстүрер чорукту хандырарын колхозтарга сүмелээр.

IV.

Малдың чем суурун быжыглаар дугайында

Мал ажылын дүрген көдүрериниң сорулгаларын боттандырарынга малды четчир хемчээлдиг концентрастатынган, чулуктуг болгаш бөдүүн мал чемнери-биле хандырары шиитпирлиг ужур-дузалыг. Ол болза малдың чем суурун организастаарын үндезинниг-биле экижидерин болгаш бар курлавырларны бүрүн ажыглаарын негеп турар.

Ындыг турбуже ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозу, партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының хөй-хөй удуртукчулары мал чемнерин бүдүрерин сагыш амыр ёзу-биле көрүп, малдың чем суурунуң саңдаргай чоруун узуткаарының эргежок чугула хемчеглерин албайн турар.

Мал чемнерин бүдүреринде хожудаашкынның улуг чылдагааннарының бирээзи болза, ССРЭ-ниң Күрпланының, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунуң талазындан планнаашкынны шын эвес кылып турарында болган, чүл дээрге малдың чем суурун тургузарынга кол арга кылдыр чер болганга хөй чылдыг оът-сигеннерниң тарылгаларын нептередип турган. Хөй чылдыг оът-сигеннер бедик дүжүттерни берип шыдавас мурнуу таланың кандаачал районнарынга калбаа-биле нептереп турган. Ынчаарга мал чеми болур хөй-хөй үнелиг культуралар херекке алдынмайн келген.

Партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының хөй-хөй удуртукчулары малды четчир хемчээлдиг концентрастатынган, чулуктуг болгаш ногаан чемнер-биле хандырарынга кукурузаның ужур-дузазын чедир үнелевээннер. 1954 чылда кукурузаны массалыг тарааның дуржулгазы болза, ол культураны чогууру-биле ажылдап кылырга чер болганга бедик дүжүттерни бээр болгаш өске культураларга дөмейлээрге күш-ажылды эвээшти чарыгдап тургаш малды бедик шынарлыг концентраттар-биле болгаш силос-биле хандырар арганы берип турар деп чүвени көргүскен. Ылаңгыя Белорус ССР-ниң ол культураның бедик дүжүттерин алган хөй-хөй колхозтары кукуруза тарып өстүрериниң эки үлегер-чижээн көргүскен. Элээн хөй колхозтарга кукуруза тарылгазының гектар бүрүзүнден-не борбак баштарынга турда 50—70 центнер тарааны болгаш кукуруза уннарындан 500—700 центнер чедир силосту алган. РСФСР-ниң элээн хөй областары, ылаңгыя Омск, Рязань, Липецк областары болгаш Красноярск край эрткен чылын кукуруза тарылгаларын калбартыр талазы-биле база дыка улуг ажылды чоруткан. Ынчаарга Москва, Тула, Калуга, Кострома областарда, Литва ССР-де, Эстон ССР-де болгаш өске-даа элээн хөй районнарда чамдык колхозтарның болгаш совхозтарның кукуруза тарып өстүрериниң талазы-биле эки үлегер чижектери бар турбуже, 1954 чылда кукуруза нептередилгезин ала-чаягаарлаашкынга кирген.

Кукуруза тарылгазының бүдүрүлгеге калбаа-биле хынатынган дөрбелчин-уяланчак аргазы болгаш кукурузаны комбайннар-биле ажаап алыры кукурузаны тарып өстүреринге улуг аргаларны ажыдып, тарылгаларны ажаар-дежээр, дүжүт ажаап алыр талазы-биле ажылдарны бүрүн механизастаар, ол культураны тарып өстүреринге күш-ажыл чарыгдалдарын дыка кызырар, ооң дүжүттүүн бедидер болгаш малга быжыг чем суурну тургузарынга кукурузаны кол культура кылыр арганы берип турар.

Мал ажылының продуктулуун бедидеринге чугула ужур-дузалыг свекла, картофель, мал чеми арбуз, тыква, турнепс, морковь болгаш өске-даа культураларның тарылгазын калбартып база олардан бедик дүжүттерни өстүрүп тургаш, малдың чулуктуг чемнерин бүдүрерин улуу-биле көвүдедириниң аргалары багай ажыглатынып турар.

Элээн хөй областарда, крайларда болгаш республикаларда сиген кезер шынааларны болгаш одарларны экижидер талазы-биле колхоз болгаш совхоз бүрүзүнге кылдынып болур хемчеглерни чорутпайн турар. Одарларның элээн хөй кезиин ажыл-агыйжы эвес ажыглап турар, хөй-хөй колхозтарда болгаш совхозтарда малды бөлүк аайы-биле көжүрүп одарладырының системазын ажыглавайн турар, ол чорук одар-белчиирлерниң мал чеминге таарышкан продуктулуг чоруун аажок кудуладырынга чедирип турар. Малдың быжыг чем суурун тургузарын болгаш ногаан конвейерге хереглээр мал чеми бедик дүжүттүг культураларның тарылгаларын нептередирин чедип алган мурнакчы колхозтарның болгаш совхозтарның дуржулгазы дыка багай нептеретинип турар, ол чорук продуктулуг малды чайгы үеде лагерь байдалынга тургузу ажаап-дежээрин калбаа-биле чорударын саададып турар. Малды сүрүп одарладыр районнарда одарларны суглуг болдурар, малдың оран-суурун болгаш чуртталга бажыңнарын тудар, мал чемнериниң камгалал курлавырларын тургузар талазы-биле ажылдарны четпес чорудуп турар, ол чорук кадыг-дошкун кыштарлыг чылдарда малды хөйү-биле чидиреринге чедирип турар.

Малды, ылаңгыя куштарны чемгерериңге холуктуг чемнерни, балык болгаш эът сөөктеринден далган бүдүрериниң талазы-биле планнар чыл тудум күүсетинмейн турар. Малды болгаш куштарны мал чеми тараалар-биле болгаш өске-даа концентраттар-биле холуп тургаш чемгерери эң ажыктыг болур турбуже колхозтарның болгаш совхозтарның чиг-эдиинден холуктуг чемнерни бүдүрерин мынчага чедир организаставаан.

СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаадыры болза:

1. Колхозтарга болгаш совхозтарга мал чемнери бүдүрерин 1960 чылда дараазындагы хемчээлдерге чедир көвүдедир: концентрастатынган чемнерни — 65 миллион тонна чедирден эвээш эвести, азы 1953 чылдыынга көөрде беш ажыг катап хөйнү; силосту—176 миллион тоннадан эвээш эвести, азы 1953 чылдыынга көөрде 5 чартык катап хөйнү; корнеплодтарны, мал чеми бахча культураларын — 38 миллион тоннадан эвээш эвести, азы 1953 чылдыынга көөрде 4 катап хөйнү; картофельди—25 миллион тоннадан эвээш эвести, азы 1953 чылдыынга көөрде 5 катап хөйнү; малдың бөдүүн чемнерин—178 миллион тонна чедир, азы 1953 чылдыынга көөрде бүдүн чартык катап хөйнү.

Ам кол чүве болза, колхоз болгаш совхоз бүрүзүнге малдың бүгү чүзүннерин мал чемнери-биле чогуур негелдеге чедир хандырар хемчээлдерге мал чеми культураларның тарылгаларлыг болуру боор турар. Мал чеми культураларның тарылгазын колхозтарга чер-чериниң байдалдарын барымдаалавайн планнардан ажыр доктаадып турган практиканы шын эвес деп санаар, ол чорук мал чеми культураларның ук чериниң байдалдарынга таарышкан эң-не дүжүттүүнүң тарылгазын шилип алыр талазы-биле колхозтарның боттарының инициативазын дуй базып, ындыг арганы бербейн келген.

1955—1960 чылдарда эът, сүт, дүк болгаш мал ажылының өске-даа продуктуларын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле онаалгалар чугаажок күүсетинген турзун дээш, колхоз, совхоз болгаш район бүрүзүнде мал чемнери бүдүрериниң чер-чериниң байдалдарын болгаш бүгү-ле бар курлавырларны эң улуу-биле ажыглаарын барымдаалап чогаатынган планнарга үндезилээш малды чемнер-биле хандырар талазы-биле тодаргай хемчеглерни айтырын эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларынга, партияның крайкомнарынга болгаш обкомнарынга, республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, ажылчы чоннар депутаттарының область болгаш край Советтериниң күүскомнарынга хүлээдир.

Ниитиниң мал ажылынга мал чемнерин бүдүрерин көвүдедир талазы-биле хемчеглерни чогаадып кылырда бөдүүн болгаш чулуктуг мал чемнерин бот өнчүзүнде малдыг колхозчуларга күш-хүннеринге бээр төлээде, оларның херегледерин база барымдаалап көөр. Ол хемчег болза малдың чем суурун тургузарынга колхозчуларның сонуургалын бедидер болгаш колхозтарга күш-ажылчы сагылга-чурумну быжыглаар.

Партия, совет болгаш ажыл-агый органнары бирги ээлчегде колхозтарда ниитиниң малының баш саны мал чемнери-биле бүрүн хандыртынган турзун дээш шыңгыы хайгааралды салыр ужурлуг.

2. Малды концентрастатынган болгаш чулуктуг чемнер-биле хандырарынга кукуруза шиитпирлиг ужур-дузалыг болур ужурлуг деп чүвени барымдаалааш, кукуруза тарылгазын калбак хемчээлдерге чорударын ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга, эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларынга, партияның крайкомнарынга, обкомнарынга болгаш райкомнарынга, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, ажылчы чоннар депутаттарының край, область болгаш район Советтериниң күүскомнарынга дагзыр.

Силоска хереглээр кукурузаның баштарын бир аай, уннарын бир аай ажаап алырын чорудар тускай комбайнны 1955 чылда тургузар чорукту хандырарын Автомобиль, трактор болгаш көдээ ажыл-агый машина тудуунуң министерствозунга болгаш ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга дагзыр.

3. Картофель олуртулгазының дөрбелчин-уяланчак аргазын ажыглаары болгаш ийи угланыышкыннарга ооң механизастыг ажылдаашкыны ону тарып өстүреринге күш-ажылдың чарыгдалдарын дыка кызырып турар болгаш бедик дүжүттерни алыр арганы берип турар деп чүвени барымдаалааш, СЭКП ТК-ның Пленуму мал чемгерер сорулгаларга картофель бүдүрерин көвүдедир чорукту хандырарын ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга, кара хөрзүннүг эвес куржагның районнарының, Уралдың, Сибирьниң, төп-кара хөрзүннүг областарның, Украинада Полесьениң, Белоруссияның, Литваның, Латвияның, Эстонияның болгаш чурттуң өске-даа районнарының чер-чериниң партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарынга хүлээдип тур.

Тарылганың дөрбелчин болгаш дөрбелчин-уяланчак аргаларын, тарылганы ажаарының талазы-биле ажылдарны механизастаарын чер болганга нептеретпишаан, мал чеми корнеплодтарның, мал чеми капустаның, мал чеми люпинниң болгаш мал чеми арбузтуң база тыкваның тарылгазын калбартыр болгаш дүжүттүүн бедидер хемчеглерни алыр. Чай дургузунда бир шөлге мал чеми ийи аңгы культураларны улаштыр тарыыр болгаш чаңгыс культураны ийи катап тарыыр чорукту практикалаар.

4. Малды сиген-биле болгаш өске-даа бөдүүн чемнер-биле хандырарында тургустунган байдалды шыдажыр аргажок деп санааш, сиген бүдүрериниң болгаш белеткээриниң хереэн шиитпирлии-биле экижидерин ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга, партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарынга дагзыр. Ол сорулга-биле хамыктың мурнунда сиген кезер шынааларның байдалын дыка экижидери болгаш оларның дүжүттүүн эң чоокку чылдарның иштинде—бүдүн-чартык—ийи катап бедидери эргежок чугула. Кара хөрзүннүг эвес куржагның районнарынга клеверниң болгаш Ортаакы Азияның, Закавказьениң республикаларында, Казахстанның мурнуу талакы областарында болгаш люцерна тарылгазы эки дүжүттерин берип турар өске-даа районнарга люцернаның тарылгазын калбартырынче болгаш дүжүттүүн бедидеринче онза кичээнгейни салып тургаш, хөй чылдыг оът-сигеннер эки дүжүттерни берип турар районнарга оът-сиген тарылгазын улам ыңай хөгжүдер хемчеглерни алыр.

Шынааларның болгаш одарларның продуктулуун дыка көдүрер база сигеннерни механизастыг ажаалдага таарышкан байдалга кийирер дээш оларны экижидерин калбак хемчээлдерге организастаар. Турум сугдан суггарылга чорудуп, хар моондактап, чер-чериниң байдалдарынга эң-не таарышкан чаңгыс чылдыг база хөй чылдыг оът-сигеннерни чажып-тарып тургаш, Мурнуу-Чөөн чүктүң болгаш Чөөн чүктүң районнарынга шынааларның болгаш одарларның продуктулуун экижидеринче болгаш бедидеринче онза кичээнгейни салыр.

5. Малдың чайгы ажаалгазын экижидеринге мал ажылының продуктулуун бедидериниң чугула негелделериниң бирээзи кылдыр онза кичээнгей салбышаан, сүрүп одарладырының системазын чорудары-биле кады одарларны шын ажыглалын, сүттүг малдың чемгерилгезинге болгаш немелде чемгерилгезинге ногаан конвейерниң нептерединишкинин организастаарын, ол сорулгага бүгү чайгы үениң дургузунда малды ногаан чем-биле чемгерерин четче болгаш үзүктел чок хандырар хемчээлге мал чеми культураларның тарылгазын колхозтарның база совхозтарның бүдүрүлге планнарынга көөрүн ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга, областарның, крайларның болгаш республикаларның партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарынга дагзыр.

6. Сигеннерниң үрезин ажылын экижидерин, сигеннер тарылгазының планнарын күүседиринге болгаш шынааларны база одарларны экижидеринге эргежок чугула хемчээлдерге үрезиннер бүдүрерин хандырарын ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга, партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарынга дагзыр. Виканың бараанныг үрезин ажылын ону тарып турар кол-кол районнарга катап тургузар, мал чеми люпинниң, мал чеми корнеплодтарның болгаш бахча культураларының үрезин ажылын калбак хемчээлге организастаар.

7. Малдың болгаш куштарның янзы-бүрү чүзүннеринге база бөлүктеринге долу үнелиг чүзүн-баазын холумак чемнерни бүдүрүп үндүрерин хандыргаш, холумак чемнер бүдүрерин дыка көвүдедириниң дугайында саналды ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге көөрү-биле 1955 чылдың май 1-ге чедир кийирип кээрин ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга болгаш Белеткелдер министерствозунга дагзыр. Колхозтарның болгаш совхозтарның чиг-эдиинден холумак чемнер бүдүрерин, мал чеми тарааларны болгаш өске-даа концентраттарны холумак чемнерге солуур ажылды организастаарын Белеткелдер министерствозунга дагзыр.

8. Суг чок районнарда колхозтарның болгаш совхозтарның одарларын суглуг болдурар талазы-биле боттандырарынга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шиитпири негетинер хемчеглерниң планын ажылдап кылырын болгаш 1955 чылдың август 1-ге чедир ССРЭ-ниң Күрпланынга кийирип кээрин РСФСР-ниң, Украин ССР-ниң, Казах ССР-ниң, Узбек ССР-ниң, Азербайджан ССР-ниң, Армян ССР-ниң, Киргиз ССР-ниң, Туркмен ССР-ниң, Таджик ССР-ниң Министрлер Чөвүлелдеринге, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга болгаш ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга дагзыр.

Айыткан хемчеглерни көөрүн болгаш колхозтарның база совхозтарның одарларын суглуг болдурарынга холбашкан ажылдарның хемчээлдериниң база оларның материал-техниктиг хандырылгазының талазы-биле саналдарны ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге 1955 чылдың октябрь 1-ге чедир кийирип кээрин ССРЭ-ниң Күрпланынга дагзыр.

V

Мал ажылында хөй күш үнер ажылдарны механизастаарының дугайында

МТС-терниң болгаш совхозтарның эргезинде байлак техниканың бар болуп турары, удуртур болгаш инженер-техниктиг кадрлар-биле оларны быжыглааны, МТС-терниң доктаамал ажылчын кадрларын тургусканы, хөй санныг агрономнарны болгаш зоветажылдакчыларны колхозтарже чорутканы тараа ажылының хөгжүлдезинде шиитпирлиг күш болу берген машина-трактор станцияларының ажылын экижидеринге чугула рольду ойнаан. Ооң-биле кады мал ажылын хөгжүдериниң талазы-биле дыка хөй областарның, крайларның болгаш республикаларның машина-трактор станциялары боттарының мурнунга салдынган сорулгаларны күүсетпейн, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң ол чугула адырын хөгжүдеринге киришпейн турар.

ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу, чер-чериниң дыка хөй партия болгаш совет органнары машина-трактор станцияларының өзүп келген ролюн өөренип көрбейн, мал ажылында хөй күш үнер ажылдарны механизастаарының ужур-дузазын чедир үнелевейн, бо ажыл-херекте четпестер-биле эптежип турган болгаш мал чеми бүдүрерин база фермаларда хөй күш үнер ажылдарны бүрүн механизастаарын боттандырарынче угланган чогуур хемчеглер албайн турар.

Машина-трактор станциялары малдың быжыг чем суурун тургузары дээш демиселче чогууру-биле кирбээннер. Мал чемнерин бүдүреринде хөй күш үнер дыка хөй ажылдар шуут механизастатынмаан. Көдээ ажыл-агый амга чедир-ле саваң болгаш тараа богу ажаап алыр бедик бүдүрүкчүлүг машиналар, сиген бөлер, ону кумзалап шарыыр болгаш складтаар машиналар, силос оңгарлары тургузар, силос башнялары тырып долдурар болгаш божудуп хостаар машиналар, корнеплодтарның дөрбелчин-уяланчак чажылгазынга болгаш ажаап алыышкынынга хереглээр машиналар чок болуп турар. Ажылдарны механизастаарының доктаатынган планнары үргүлчү күүсетинмейн турар. Ооң түңнелинде мал ажылында механизастаашкынның деңнели деңзии куду, МТС-терниң ажылдааны дээш мал ажылының продуктулары-биле натура төлевириниң хемчээли ол продуктуларның белеткелиниң ниити хемчээлинде шоолуг эвес бот-деңзилиг болуп турар.

Мал чеми бүдүрериниң болгаш белеткээриниң хожудап турарының кол чылдагааннарының бирээзи болза, шынааларны болгаш одарларны экижидериниң талазы-биле мелиоративтиг ажылдарны механизастаарының четпес деңнели болгаш МТС-терде база совхозтарда бар техниканы деңзии багай ажыглап турары болур.

ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозу, ССРЭ-ниң Автомобиль, трактор болгаш көдээ ажыл-агый машина тудуунуң министерствозу мал ажылын механизастаарының херээнге шын эвес шугумну чорудуп база бо херекте амыдыралчы чугула айтырыгларны чыл-чылы-биле шиитпирлевейн турарын СЭКП ТК Пленуму демдеглеп тур. Ол министерстволарның шупшен чоруунуң түңнелинде колхозтарда, совхозтарда болгаш МТС-терде мал ажылының янзы-бүрү адырларында күш-ажылдың кол-кол чорудулгаларының механизастаашкынын хандырар машиналарның комплексизи ам-даа чок болуп турар.

Автомобиль, трактор болгаш көдээ ажыл-агый машина тудуунуң министерствозу мал ажылынга болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа адырларынга машиналар база механизмнер бүдүрериниң планнарын багай күүседип турар. Ол министерствонуң удуртукчуларының төгей чоруунуң хараазы-биле чурттуң МТС-тери, колхозтары болгаш совхозтары дыка хөй таварылгаларда эргижирээн, биче продуктулуг машиналарны ажыглаар ужурга таваржы бээр ындыг чорук-биле моон соңгаар эптежип болбас.

Амгы байдалдарда, кажан чуртка мал ажылының улуг көдүрлүүшкүнүн партия чугула сорулга кылдыр тургузуп турда, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң ол адырын хөгжүдеринге машина-трактор станцияларының харыысалгазы база улуу-биле өзер ужурлуг.

Механизацияга үндезилээш, күш-ажылды болгаш акша-хөреңгилерни эвээшти үндүрүп тургаш, ажыл-агыйның максимальдыг ажыктыг болуруун чедип албышаан, мал ажылының продукциязының чаңгыс хемчээлин бүдүреринге күш-ажыл болгаш акша-хөреңгилер чарыгдалын дыка кызырарынче угланган бүгү хемчеглерни алыры эргежок чугула.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин калбаа-биле механизастаары болза, көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының күш-ажылын чиңгедир, ооң бүдүрүкчүлүүн көдүрер, продукцияның бот-үнезин чиңгедир арганы бээр. Ооң-биле чергелештир ол болза, ам биче бүдүрүкчүлүг хол-биле кылыр күш-ажылы кылып турар кижилерниң дыка хөйүнүң ажылын дээре организастаар, бүдүрүлгениң мурнакчы технологиязын нептередир аргаларны колхозтарга, МТС-терге болгаш совхозтарга бээр. Күш-ажылды калбаа-биле механизастаанда болгаш ооң организастаашкынын экижиткенде, продукцияның чаңгыс хемчээлинге күш-ажыл база акша-хөреңгилер чарыгдалдары кызырлыр, күш-ажылдың төлевири бедиир, а ындыг болганда көдээниң ажыл-иштчилериниң материалдыг байдалы улам ыңай экижиир.

СЭКП ТК-ның доктаадыры болза:

1. Машина-трактор станциялары чоокку үеде, хову ажылынга ышкаш, эът, сүт, дүк болгаш мал ажылының өске-даа продуктуларын бүдүреринге шиитпирлиг күш апарган турарын чедип алырын, мал чеми белеткээр талазы-биле ажылдарны мал ажылының фермаларынга база комплексилиг механизастаарын боттандырарын ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларынга, партияның крайкомнарынга болгаш обкомнарынга, республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, ажылчы чоннар депутаттарының край болгаш область Советтеринге дагзыр.

2. Мал ажылында болгаш мал чеми белеткээринде хөй күш үнер ажылдарны механизастаарынга машиналар болгаш механизмнер бүдүрүлгезин көвүдедир хемчеглерни ажылдап кылырын болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге база СЭКП ТК-га көөрү-биле үш ай хуусаада кийирип кээрин ССРЭ-ниң Күрпланынга, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга болгаш Автомобиль, трактор болгаш көдээ ажыл-агый машина тудуунуң министерствозунга хүлээдир. Хемчеглерни ажылдап кылырда, мал чемнерин бүдүрерин механизастаарының, силостаар, суг-биле хандырар, мал чемнери белеткээр болгаш фермаларда хөй күш үнер ажылдарны электрижидер ажылдарның талазы-биле чурттуң янзы-бүрү зоналарынга машиналарның комплексизин тургузарын барымдаалаар.

3. Машина-трактор станциялары мал чемнери белеткээриниң болгаш мал ажылының фермаларын механизастаарының ажылдары-биле чергелештир, колхозтар-биле керээлер ёзугаар, боттарының доктаамал ажылчыннарының күжү-биле фермаларда тургустунган машиналарның болгаш дериглерниң техниктиг хандырылгазын база септелгезин чорудар хүлээлгелерин доктаадып тургузар.

Колхозтарны шефтеп турар үлетпүр бүдүрүлге черлериниң дузаламчызын мал ажылының фермаларын механизастаар талазы-биле ажылдарга калбаа-биле ажыглаар. Колхозтарга тудуг болгаш механизация талазы-биле ажылдар колхозтарның талазындан бүдүрүлге черлериниң болгаш организацияларның үндүргени бүгү чарыгдалдарны ыявыла төлээриниң керээлиг эгелеринге үндезилетинип күүсетинген турар ужурлуун колхозтарны шефтеп турар бүдүрүлге черлериниң болгаш организацияларның удуртукчуларынга сагындырар. Шефтеп турары колхозтарга халас дуза көргүзериниң практиказын бүрүне эрге-ажыынга удурланышкак кылдыр буруу шаап көөр, чүге дээрге, ол чорук чоннуң акша-хөреңгилерин дүрүм чокка чарыгдаарын болдурар болгаш колхозтарның организас, ажыл-агый быжыышкынынга идиг бербейн турар.

Мал ажылының фермаларынга машиналарны болгаш механизмнерни тургузарынга база ажыглаарынга МТС-терниң талазындан колхозтарга дуза көргүзериниң талазы-биле хемчеглерниң системазын ажылдап кылырын болгаш боттандырарын ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга хүлээдир.

4. Мал ажылының фермаларын механизастаар, техниктиг хандырылга болгаш фермаларда тургустунган машиналарны база дериглелерни септээр талазы-биле ажылдар дээш колхозтарның машина-трактор станциялары-биле санажырынга таарымчалыг байдалдарны тургузар сорулга-биле ол ажылдарны акшадан аңгыда, натура-биле база төлээрин кийирери чогумчалыг деп санаар. Кылып күүсеткен ажылдар дээш машина-трактор станциялары-биле санажырының хевирлериниң (натура-биле азы акша-биле) дугайында айтырыгны МТС-тер-биле керээлер чарып тура колхозтар боттары шиитпирлээр эргени тыпсыр.

5. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күш-ажыл резервилериниң кол эргелели болгаш ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу мал ажылының фермаларынга монтаж, электромонтаж база суг дамчыдар ажылдарны, мал чеми белеткээр болгаш мал ажылының өске-даа машиналарын, механизмнерин болгаш бус кужу-биле ажылдаар херекселдерни септээрин күүседиринге трактористерни болгаш комбайнёрларны өөредирин хандырарын дагзыр. Трактористерни болгаш комбайнёрларны өөредири-биле кады мал ажылында хереглеп турар машиналарны ажыглаар колхоз механиктерин белеткээрин организастаар.

6. 1955—60 чылдарның дургузунда мал ажылының фермаларын электрижидер талазы-биле ажылдарны дыка калбартырын хандырарын ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, чер-чериниң партия, совет органнарынга дагзыр.

МТС-терни, колхозтарны болгаш совхозтарны электроматериалдар, трансформаторлар, электромоторлар, хөделдирер аппаратура, дамчыдылга кылыр шугумнар дөстери-биле хандырарының болгаш көжүп чоруур электростанцияларының бүдүрүлгезин база оларны көдээ ажыл-агыйга бээрин көвүдедириниң дугайында саналдарны үш ай хуусаада ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге Электротехника үлетпүрүнүң министерствозу, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозу болгаш Центросоюз-биле кады кийирип кээрин ССРЭ-ниң Күрпланынга хүлээдир.

VI.

Колхозтарга малдың оран-суурун болгаш силос дериглерин тудар дугайында

Мал ажылын көдүрериниң эң чугула чүүлү болза, зооветеринарлыг негелделерге болгаш ажыл-агыйны культурлуг чорударының байдалдарынга дүгжүп турар оран-суур-биле малды хандырары болур. Мал ажылының эки оран-суурунуң чедишпес чоруу колхозтарга улуг каражаны чедирип, малдың продуктулуун кудуладып болгаш малдың, ылаңгыя чаш малдың өлүп хораар чоруун көвүдедип турар. Ам үеде колхозтарда мал ажылының чаа оран-суурларының тудуушкунунуң деңнели ниитиниң мал ажылын

(Уланчызы 3-кү арында).

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедир дугайында

эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң талазы-биле СЭКП ТК-ның Пленумунуң 1955 чылдың январь 31-де хүлээп алган доктаалы

(Уланчызы).

улам ыңай хөгжүдериниң болгаш ооң продуктулуун улгаттырарының талазы-биле Партияның болгаш Чазактың салган сорулгазынга дүүшпейн турар.

Чамдык республикаларда, крайларда болгаш областарда мал ажылының оран-сууруң тударының темпилерин дыка кудулаткан. Колхозтарның дыка хөй кезиинде үргүлчү ажылдаар тудуг бригадалары организастатынмаан. Азербайджан ССР-ниң, Литва ССР-ниң, Молотов, Пенза, Чкалов болгаш өске-даа чамдык областарның колхозтарында тудуг онза багай чоруп турар. Хөй-хөй колхозтарда силос-дериглерин — суургаларны болгаш шагылыг оңгарларны тудары кончуг багай организастатынган, ооң түңнелинде салган силостуң саны кудулап, ооң шынары баксырап турар. Ыяш үлетпүрүнүң болгаш чурт үлетпүрүнүң бүдүрүлге черлеринде силос суургаларының бүдүрүлгези дыка четпес хемчээлдерлиг организастатынган.

Ам үеде ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң сүмелеп турары мал ажылының оран-сууларының хөй-хөй чаңгыс аай төлевилелдери колхозтарны хандырып шыдавайн турар. Чаңгыс аай төлевилелдерде чер-черниң чиик өртектиг тудуг материалдарын ажыглаары баш бурунгаар көрдүнмээн, а хөй санныг ыяш материалдарны ажыглаары баш бурунгаар көрдүнген, ол чорук тудугну саададып болгаш улуг өртек-үнелиг болдуруп турар.

Көдээ ажыл-агыйны көдүрер талазы-биле Партияның болгаш Чазактың ап чорутканы хемчеглериниң түңнелинде колхозтарның болгаш колхозчуларның орулгалары дыка өзүп турар. Ам үеде колхозтар, мурнунда кайы-даа үелеринге бодаарга, боттарының бүдүрүлгезин, ылаңгыя тудуг ажылын калбартырынга акша-хөреңгилерни хөйнү үндүрер аргалыг апарган. Колхозтарның хөй кезиинде хову болгаш мал ажылдарын күүседири-биле чергелештир, эргежок чугула тудуг ажылын база чорударынга четчир санныг ажылчын күжү бар. Колхозтарның капитал салыышкыннары бирги ээлчегде колхозтарның ажыл-агыйын көдүрериниче, оларны бедик орулгалыг болдурарынче угланган турар ужурлуг. Ындыг төлээде, бирги ээлчегде бүдүрүлге оран-сууларын тударын чорудары эргежок чугула. Четчир санныг акша-хөреңгилиг болуп турар колхозтарга культура-амыдырал бажыңнарын тударын база калбартыры, а болдунар аргалыг черлерге чурттаар бажыңнарын тудуп алырынга колхозчуларга дуза көргүзери эргежок чугула.

Ындыг турбуже, чер-черниң партия болгаш совет организацияларының хөй-хөй удуртукчулары күш-ажылды эң [illegible] организастаарының болгаш ооң бүдүрүкчүлүүн беди[illegible]ин күсели-биле тудугну калбартырынга акша-хөрең[illegible]рни болгаш колхозтарда бар ажылчын күжүн шын [illegible]ыглаар талазы-биле хемчеглер чорутпайн турган-на, кө[illegible] тудуушкунга күрүне дузаламчызының дугайында ай[illegible]ырыгны тургузуп турарлар. Колхозтарда болгаш совхоз[illegible]арда тудуг ажылынга хыыргыыш, ракушечник, чугай [illegible]жы болгаш өске-даа хөй санныг бар болуп турар тудуг [illegible]атериалдары дыка багай ажыглатынып турар. Чер-черниң [illegible]удуг материалдарын ажыглаарын ыңчаар кайы-хамаан [illegible]к көөр чорук-биле ам шыдажып эртип болбас.

СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаадыры болза:

1. Кол кичээнгейни бүдүрүлге болгаш ылаңгыя мал [illegible]жылының оран-суурларын база силос дериглерин тударын[illegible]е мөөңнээш, колхозтарда тудугну калбартыр болгаш эки[illegible]идер хемчеглерни алырын чер-черниң партия болгаш совет организацияларынга, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Хоорай болгаш көдээ тудуг министерствозунга дагзыр. Колхозтарның күжүн болгаш акша-хөреңгилерин эң эки ажыглаар.

1955—1960 чылдарда мал ажылын хөгжүдериниң талазы-биле хемчеглерге ниитиниң малы бүрүн сыңа бээр мал кажааларын, база эргежок чугула силос дериглерин тударын баш бурунгаар көөрүн компартияларның ТК-ларынга, партияның крайкомнарынга болгаш обкомнарынга, рес[illegible]бликаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, ажылчы чоннар депутаттарының край болгаш область Советтеринге хүлээдир.

2. Колхозтарга болгаш чурт үлетпүрүнүң база үс-тывыш кооперациязының бүдүрүлге черлеринге чер-черниң тудуг материалдарын: черепицаны, тууйбуну, чугайны, тудуг дажын, крыша кылыр чартыларны, саманны, хыыргыыш плиталарны болгаш өске-даа материалдарны бүдүрерин калбартырын хандырарын, а болдунар аргалыг болгаш кылыр ужурлуг черлерге мал ажылының оран-сууруң тудуп тура эптеп алыр демир-бетон конструкцияларны ажыглаарын ССРЭ-ниң Хоорай болгаш көдээ тудуг министерствозунга, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, областарның, крайларның болгаш республикаларның партия, совет органнарынга дагзыр.

3. Үргүлчү ажылдаар тудуг бригадаларын тургузарын, оларны дуржулгалыг бригадирлер-биле хандырарын, бригадаларның кежигүннерин тудугнуң тускай билиглеринге өөредирин организастаарын, ол бригадаларны эргежок чугула дериглелер, чепсек-херекселдер болгаш инструментилер-биле хандырарын колхозтарга сүмелээр. Тудуушкун болгаш чер-черниң тудуг материалдарының бүдүрүлгези улуг хемчээлдиг болуп турар черлерге тууйбу, цемент-элезин блоктар, черепица бүдүрер талазы-биле колхозтар аразының гидроэлектростанцияларын болгаш өске-даа улуг-улуг дериглелерин тудар талазы-биле колхозтар аразының тудуг организацияларын болгаш бүдүрүлге черлерин демкаттыштырган акша-хөреңгилиг эгелерге тургузар.

Машина-трактор станциялары хову ажылдарын болгаш боттарының хууда тудуун чорударынга каража болдурбайн турган, колхозтарның керээлиг эгелерге чогуур төлевир ёзугаар тудуунга, ыяш хирээлээринге, тудуг материалдарын сөөртүп алырынга, планнаашкын ажылдарын чорударынга дуза көргүзер. Ооң-биле холбаштыр машина-трактор станцияларынга механизаторларны тудуг мергежилинге өөредирин организастаар.

4. Колхозтарның тудугну организастаарынга, чер-черниң тудуг материалдарын, эптеп алыр конструкцияларны болгаш кезектерни бүдүреринге, ыяш белеткелин организастаарынга, тудугжу кадрларны белеткээринге болгаш тудуг бригадаларын организастаарынга дузаны күштелдирерин ССРЭ-ниң Хоорай болгаш көдээ тудуг министерствозунга дагзыр.

Колхозтарга тудуг бригадаларының десятниктерин болгаш бригадирлерин белеткээр школаларның болгаш курстарның четкизин дыка калбартыры, колхозчуларны тудугнуң тускай билиглеринге болгаш чер-черниң тудуг материалдарын бүдүреринге өөредирин организастаары эргежок чугула.

ССРЭ-ниң Хоорай болгаш көдээ тудуг министерствозу база ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу колхозтарга сүмелеп турар мал ажылының оран-суурунуң чаңгыс аай төлевилелдерин үш ай хуусаада эде көөр болгаш чер-черниң байдалдарын болгаш чер-черниң бар тудуг материалдарын барымдаалап турган, колхозтар боттарынга эң таарымчалыг төлевилелдерни шилип ап болур арганы бээр ындыг төлевилелдерни тургузар.

5. Колхозтарның көдээ ажыл-агый тудуушкунунга садары-биле Центросоюзка ыяш бээриниң баш бурунгаар көрдүнген планын чогуур өйүнде күүседирин ССРЭ-ниң Ыяш үлетпүрүнүң министерствозунга дагзыр.

VII.

Совхозтарга мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедир дугайында

Чурттуң көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге совхозтар чугула черни ээлеп турар, оларның хөй-хөйү херек кырында мурнакчы социалистиг бүдүрүлгелер болур. Олар эң байлакшылдыг черлерлиг, мурнакчы техника-биле чепсегленген, мергежилдиг кадрларлыг. Сорулга болза, совхоз бүдүрүлгезин күрүнениң эрге-ажыктарынга күчүлүг көдүрериниң херээнге ол бүгү аргаларны шын ажыглаары болур. Ынчалзажок ам үеде совхозтарның ажылының деңнели өзүп турар негелделерге дүүшпейн турар. Совхозтарда мал ажылының хөгжүлдезиниң херээнде улуг четпестер бар. Совхозтар 1954 чылда малдың, ылаңгыя инектерниң баш санын өстүрер талазы-биле планнарны күүседирин хандырбаан, малдың хөй хораашкынын болгаш төрүүр малдарның улуг кызыраашкынын болдурган. Мыйыстыг бода малда инектерниң бот-дензизи совхозтарга эрткен чылын шоолуг эвес бедээн.

Малдың продуктулуун бедидер болгаш мал ажылының продукциязының бот-үнезин чиигедир оналгаларны күүседир талазы-биле совхозтарда канчап-даа аптежип болбас байдал тургустунган. Эрткен чылын бир инектен-не сүт саалдазының бедиири планда көрдүнген 220 килограммның орнунга чүгле 12 килограмм болган, а семиртилгеде хаваннарның дензизи болгаш бир хойдан-на дүк кыргылдазы хөй-хөй областарның совхозтарынга 1953 чылдыындан харын-даа кудулаан, ооң түңнелинде күрүнеге сүт, хаван эъди болгаш дүк дужаарының планы күүсетинмээн, а мал ажылының продуктуларының бот-үнези бедик хевээр артып калган.

ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунуң совхозтарында мал ажылының продуктуларын көдээ ажыл-агыйга ажыглап болур 100 гектар черге хамаарыштыр бүдүрери чавыс болуп артпышаан турар болгаш 1954 чылда ол мындыг болган: эът чүгле 7 центнер, сүт 35 центнер болгаш дүк 50 килограмм. Казах ССР-ниң мал ажылдыг совхозтарында херек онза багай болуп турар, мында таарымчалыг байдалдар турбуже-ле, малдың баш саны кончуг оожум өзүп, мал ажылының продуктулуу чавыс болгаш совхозтар күрүнеге кончуг эвээш эът, сүт болгаш дүк дужаап турар. Мал ажылында улуг четпестер Краснодар, Ставрополь крайларның, Ростов болгаш Чита областарның совхозтарында база бар, ол черлерге 1954 чылда малдың өлүп хораар чоруу дыка улгаткан, а ооң продуктулуу дыка кудулаан.

СЭКП ТК-ның сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының совхоз бүрүзүнге малдың быжыг чем-сууруң тургузар дугайында айтыышкыннарын ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозу күүсетпээн. 1954 чылда бөдүүн мал чемнери 1953 чылга бодаарга дыка эвээш белеткетинген, а силос белеткээр талазы-биле даалга чүгле 70 хуу күүсетинген, ол чорук малдың баш саны ниитизи-биле өзүп турда, ооң чем суур-биле хандыртынган болур чоруун кудулаткан. ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунуң удуртулгазының кукуруза дээн ышкаш эң үнелиг мал чеми культураны ажыглаарынга харыысалга чок хамаарылгалыг болганының түңнелинде, совхозтарда мал чем-сууруң быжыглаарының, малды чемнер-биле хандырарының таарымчалыг аргалары ажыглатынмайн барган.

СЭКП ТК-ның февраль-март Пленумунуң совхозтарда болгаш ылаңгыя аът ажылдыг заводтарда черни ажыглаарын бедидериниң дугайында шиитпирин ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозу база күүсетпээн. 1954 чылда хөй таарымчалыг черлерлиг аът ажылдыг 45 заводтар кур черлер андарылгазын шуут чорутпаан. Министерство хөй-хөй аът ажылдыг заводтарга кур черлер андарарының кызырган планын доктаадып берген; чер-чер ажылдакчыларының инициативазы-биле ол даалга каш катап ажыр күүсетинген. ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунуң удуртукчулары совхозтарның черин шын ажыглаарының дугайында партияның айтыышкыннарынга практика кырынга удурланчып турар шугумну чорудуп турарын ол чорук көргүзүп турар.

Малдың баш санын өстүрер болгаш ооң продуктулуун бедидер талазы-биле күрүне даалгаларын күүсетпес чорук, мал ажылында улуг чидириглерниң бары, мал чемнерин белеткээрин тоомча чок көөрү болза, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозу мал ажылын хөгжүдериниң херээн мурнуку хевээр-ле багай удуртуп турарының болгаш совхозтарның аргаларын ажыглавайн, мал ажылының продуктуларын бүдүрерин дыка улгаттырарынга улуг курлавырларны мөөңнээр талазы-биле хемчеглер албайн турарының уржуу болур деп СЭКП ТК-ның Пленуму санап тур. ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунуң удуртукчулары совхозтарны удуртурунуң методтарын өскертпээн болгаш дириг организакчы ажылды мурнундагызы ышкаш хоозун хуралдаашкыннар болгаш канцеляржы бижиглежиишкиннер-биле солуп турар, хөй-хөй областарның болгаш республикаларның совхозтарында херектиң байдалын билбестер, мурнакчы ажыл-агыйларның дуржулгазын багай ажыглап, чурттуң чамдык зоналарының онзагай байдалдарын өөренип көрбейн, совхозтар ажылдакчыларының инициативазын кошкак калбартып турарлар.

ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозу хөй-хөй совхозтарда мал ажылының багай чоруу-биле эптежип, мал ажылын хөгжүдериниң болгаш күрүнеге продуктулар дужаарының планнарын күүсетпейн турар совхозтарның болгаш трестилерниң удуртукчуларынга чогуур негелделиг чорукту кылбайн, зоотехниктиг болгаш ветеринарлыг хемчеглерни чорудуп турарынга контрольду багай боттандырып турар болгаш совхозтарның мал ажылының фермаларын мергежилдиг кадрлар-биле быжыглаарының эргежок чугула хемчеглерин ап чорутпайн турар.

СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаадыры болза:

1. Черни бүрүн болгаш бүдүрүкчүлүг ажыглаарын, совхозтарда мал ажылының продуктуларын бүдүрерин улам ыңай дыка улгаттырарын болгаш продукцияның бот-үнезин дыка чиигедирин хандырарын ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга, областарның, крайларның болгаш республикаларның партия, совет органнарынга дагзыр. Совхозтарга 1954 чыл-биле деңнээрге 1960 чылда эът бүдүрерин 1,8 катаптан эвээш эвес, сүттү—2,8 катап, дүктү—2,2 катап, дагаа чуургазын—4 катап улгаттырар.

2. 1955—1960 чылдарда чурттуң янзы-бүрү зоналарының онзагай байдалдарын барымдаалап турган, ажыглап болур черлерниң 100 гектарынга хамаарыштыр совхозтарга мал ажылының продуктуларын бүдүрерин улуу-биле көвүдедир талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылырын ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга, эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларынга, партияның крайкомнарынга болгаш обкомнарынга, республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, ажылчы чоннарның депутаттарының край болгаш областар Советтериниң күүскомнарынга хүлээдир. Совхозтарда мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылырда бүгү тараалаң совхозтарга, ооң иштинде кур черлерде чаа совхозтарга хаван ажылын болгаш куш ажылын хөгжүдеринге онза кичээнгейни салыр.

3. Малдың сүткүр продуктулуун бедидерин хандырып, малдың озарладыышкынын болгаш семиртилгезин организастаарынга эргежок чугула хемчеглерни алыр база семис болгаш ортумактан өрү деңгелдиг малды эътке хереглээр кылдыр күрүнеге дужаарын ыяавыла чорударын ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга дагзыр. Мыйыстыг бода малды өстүрүп доруктурар болгаш семиртир талазы-биле тускайжыткан фермаларны, а ол ышкаш аъш-чем, арага, пиво бүдүрүлгезиниң болгаш өске-даа чүүлдерниң артынчыларын бүрүнү-биле ажыглаар дээш, аъш-чем үлетпүрүнүң бүдүрүлгелерин долгандыр турар совхозтарның чанынга немелде чемгерилгениң пунктуларын организастаар.

4. Совхозтарның малын боттарының бүдүрген мал чемнери-биле хандырарын, ону чедип алырда ук черниң бойдус болгаш ажыл-агый байдалдарынга таарыштыр гектардан бедик дүжүттерин болгаш эң хөй санныг хоолулуг чүүлдерни бээр шак ындыг мал чеми культураларны тарырын совхозтарга калбаа-биле боттандырарын ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга дагзыр. Бо сорулга-биле чурттуң бүгү зоналарының совхозтарынга кукурузаның тарылга шөлдерин улуу-биле калбартыр, кукурузаның болгаш өске-даа мал чеми тараа культураларының дүжүттүүн дыка бедидер, оларның ниити чыылдаларын көвүдедир; мал чеми картофельдиң, ылаңгыя төп черниң, кара хөрзүннүг эвес куржагның, Уралдың болгаш Барыын Сибирьниң районнарының совхозтарынга сигенге болгаш ногаан чемнерге хереглээр судан оъттуң база өске-даа чаңгыс чылдыг сигенниң тарылга шөлдерин калбартыр, часкаар кыжын малды немей чемгереринге хереглээр көктарааның тарылгазын практикалаар.

5. Совхозтарда чаагайжыдыр тудкан капитал кажаалар-биле продуктулуг малды болгаш кушту хандырарының соңгаарладып болбас хемчеглерин алырын болгаш тудугнуң бот-үнезин чиигедирин ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга дагзыр. Тудугга тус черниң тудуг материалдарын, а ол ышкаш эптеп алыр демир-бетон кезектерни болгаш чаңгыс аай кылыгларны калбаа-биле ажыглаар.

Мал ажылының фермаларында хөй күш үнер ажылдарның механизациязының деңнелин дыка бедидерин хандырар болгаш коллуунда күрүне, үлетпүр болгаш коммунал электростанцияларының электри четкилеринге улап турган совхозтарны электрижидерин боттандырар.

6. Ажыглап болур черлерни эки ажыглаары, черниң 100 гектар бүрүзүнге хамаарыштыр алыр көдээ ажыл-агый продуктуларын дыка көвүдедири, продукцияның чаңгыс хемчээлинге акша-хөреңгилерниң болгаш күш ажылдың чарыгдалын эвээжедири совхозтар ажылдакчыларының эң чугула сорулгазы болур деп санаар. Күрүне бүдүрүлгелери болуп турар совхозтарда техниканы шын ажыглаарынга болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн чайгаллыш чокка өстүреринге үндезилээш, бүдүрүлгени үлегерлиг организастаарынга таарымчалыг бүгү аргалар үлетпүрде ышкаш бар болуп турар. Ол чорук чер ажылының болгаш мал ажылының продукциязын бүдүрерин үргүлчү көвүдедир, ооң бот-үнезин чиигедир арганы совхозтарга берип турар.

Эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-лары, партияның крайкомнары болгаш обкомнары сөөлгү үеге чедир-ле совхозтарның ажылынга эвээш кичээнгей салып турган деп демдеглээш, совхозтарның ажылын удуртурун экижидерин, күрүне планнарын күүседири дээш совхозтарның харыысалгазын бедидерин чер-черниң бүгү партия болгаш совет организацияларындан СЭКП ТК-ның Пленуму негеп тур.

VIII.

Мал ажылының продуктуларын белеткээр дугайында

Көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдер дугайында партияның болгаш чазактың шиитпирлерин боттандырганының, а ол ышкаш СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң доктаалынга дүүштүр 1953 чылда чорутканы, ыяавыла дужаалгаларның нормаларын чиигеткенинин, белеткел болгаш садып алыышкын өртектерин улгаттырганының түңнелинде колхозтар болгаш совхозтар мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдеткен, ол чорук 1953 чылдагызынга бодаарга 1954 чылда хөй эът болгаш сүт белеткеп база садып алырынга дөгүм болган.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрери болгаш белеткээри көвүдээниниң ачызында улустуң хереглелиниң деңнели улам ыңай бедиир чорук чедип алдынган. Чоңга эътти садары 1940 чылга деңнээрге 1954 чылда 2,8 катап, мал саржаа — 2,6 катап, дагаа чуургазы — 1,4 катап, дүктен кылган пөстер барык 3 катап өскен.

Чонну продуктулар-биле төпчүткен хандырарының бистиң чуртувуска боттанып турар системазы бодунуң амыдыралчызын көргүскен. Социалистиг тургузугнуң байдалдарында төпчүлге болза, бүдүрүлгеге болгаш продуктуларның хуваалдазынга саълдарны идепкейлиг чедирип, экономиканың хөгжүлдезиниң болгаш улустуң чаагай байдалын көдүрериниң эрге-ажыктарынга аъш-чемни болгаш чиг-эт курлавырларын таарыштырар арганы күрүнеге берип турар.

Ынчалза-даа продуктуларны бүдүрериниң болгаш хуваарының херээнге улуг когаралды чедирип турар улуг четпестер төпчүткен хандырылганың практиказында бар болуп турар. Амга чедир-ле төпчүткен хандырылганы кайы-даа республикада продуктуларны бүдүргениниң болгаш белеткээниниң деңнелинден хамаарылга чокка, бар турар бүдүрүлге аргаларын канчаар ажыглап турарын барымдаалавайн боттандырып турар. Ындыг практика болза, херек кырында продуктуларның хуваалдазының талазы-биле социализмниң принциптеринге дүүшпейн турар деңневир болур. Ол практика чер-черниң органнарының инициативазын калбартырынга деткимче бербейн турар болгаш оларның кичээнгейин продуктуларны бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедир талазынче эвес а чуртта ниитизи-биле бүдүртүнген продуктуларны хуваарының талазынче угландырып турар.

Хуваалданың системазында четпестер болза, чер-черниң бүдүрүлге аргаларын эки ажыглап турар болгаш продуктулар белеткелдериниң талазы-биле боттарының хүлээлгелерин күүседип турар районнар, областар, крайлар болгаш республикалар чер-черниң курлавырларын багай ажыглап турар болгаш күрүне мурнунга боттарының хүлээлгезин күүсетпейн турар районнар, областар, крайлар болгаш республикаларга бодаарга төпчүткен фондудан продукцияны чамдыкта эвээшти алыр чорукка чедирип турар.

Хандырылганың амгы системазы чүгле бүдүрүлге дээш эвес, харын чоннуң хандырылгазы дээш чер-черниң удуртукчуларының харыысалгалыг болурун кудуладып турар.

Төпчүткен хандырылганың байдалдарында, ылаңгыя бар турар аргаларны көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедир херекке максималдыг ажыглаары дээш чер-черниң органнарының инициативазын бүгү хемчеглер-биле хөгжүдери болгаш харыысалгалыг болурун бедидери онза ужур-дузалыг деп СЭКП ТК-ның Пленуму санап тур.

Моңу барымдалааш, ук системага төпчүлгениң принцивин чоннуң хандырылгазын экижидеринге бар турар курлавырларны ажыглаар талазы-биле чер-черниң инициативазын хөгжүдери-биле шын дүүшкен турар төлээде, районнарга, областарга болгаш республикаларга садыглаар продуктуларның хуваалдазының бар турар системазынга өскерилгелер кирзе чогуур.

СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаадыры болза:

1. Мал ажылының продуктулуун бедидеринге болгаш малдың баш санын өстүреринге үндезилээш эът белеткелдериниң болгаш садып алыышкыннарының хемчээлин 1954 чылга деңнээрге 1960 чылда 1,6-дан эвээш эвес катап, а хаван эъдин — 2,8-тен эвээш эвес катап, сүттү болгаш сүт продуктуларын — 1,8-тен эвээш эвес катап, куш чуургазын — 3 ажыг катап, дүктү — 2 катап көвүдедир.

Моон-биле дүүштүр мал ажылын хөгжүдер талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылырда мал ажылының продуктуларының белеткелдерин болгаш садып алыышкыннарын бо доктаалда көрдүнген оналгаларны күүседирин хандырып турар хемчээлдерге чедир көвүдедирин баш бурунгаар көөрүн эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларынга, партияның крайкомнарынга болгаш обкомнарынга, республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, ажылчы чоннарның депутаттарының край болгаш область Советтериниң күүскомнарынга хүлээдир. Ыяавыла дужаалгалар ёзугаар кирер продуктуларның санын онаарын гектар барымдалаар принципке үндезилээш, үргүлчүнүң доктаамал нормалары-биле шыңгыы дүүштүр, натура төлевирлерни доктаатынган хемчээлдери-биле дүүштүр чорудар ужурлуг, а күрүнениң садып алыышкын чуруму ёзугаар белеткеп турар продуктуларның саны колхозтарга аарталдыг эвес болур болгаш ниитиниң мал ажылының хөгжүлдезинге доктар болбас ужурлуг. Моон-биле кады белеткелдерниң болгаш садып алыышкыннарның күрүне планнарын күүседиринге база республиканың, крайның болгаш областың чонунуң өзүп турар хереглелдерин хандырарынга чер-черниң курлавырларын болгаш аргаларын максималдыг ажыглаары эргежок чугула.

2. Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедир болгаш чоннуң хандырылгазын экижидер талазы-биле чер-чер органнарының инициативазын деткиир болгаш харыысалгазын бедидер төлээде, хандырылганы организастаарында төпчүткен чорукту хевээр артырары-биле чергелештир бо херектиң талазы-биле элээн калбак эргелерни республикаларга, крайларга болгаш областарга тыпсыры эргежок чугула деп санаар.

Хандырылганың чурумун өскертир дугайында саналдарны СЭКП ТК-та болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге көөрү-биле 1955 чылдың июль 1-ге чедир эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери болгаш компартияларның ТК-лары-биле кады кирип кээрин ССРЭ-ниң Күрпланынга, Белеткелдер министерствозунга, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга болгаш ССРЭ-ниң Садыг министерствозунга дагзыр.

3. Гектар барымдалаар принциптен хажыдыышкын кылбайн турган, мал ажылының продуктуларын белеткээриниң практиказын дыка экижидери эргежок чугула деп санаар. Белеткелдер министерствозу болгаш ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу 1954 чылда мал ажылының продуктуларының садып алыышкыннарын чорудуп тура частырыгларны болдуруп турганын демдеглээр, ол болза, өске колхозтарга болгаш районнарга бодаарга садып алыышкыннар талазы-биле элээн бедик оналгаларны мурнакчы колхозтарга болгаш районнарга кара-туразында доктаадып турганындан илерээн. Мал ажылының дүк болгаш алгы-кештен ангыда эң чугула продуктуларын садып алырының талазы-биле планны ыяавыла дужаалгаларның планынга бир дөмей деңнежир хире кылдыр районнуң колхозтарынга чедирген турары эргежок чугула.

4. Хөй санныг белеткел организацияларын узуткаарын болгаш белеткелдиң үрдүнчек аппаратын дыка кызырарын барымдалааш, көдээ ажыл-агый продуктуларының белеткелдерин экижидериниң болгаш белеткел органнарының тургузуунуң талазы-биле саналдарны СЭКП ТК-га болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге көөр кылдыр белеткелдер чорудуп турар өске-даа министерстволарның болгаш ведомстволарның киржилгези-биле ийи ай хуусаа иштинде кирип кээрин Белеткелдер министерствозунга, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга хүлээдир.

5. ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу болгаш ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозу чурттуң аъш-чемге, үлетпүрнүң көдээ ажыл-агый чиг-эдинге хереглелдерин барымдаалавайн турган, тарылга шөлдерин болгаш дүжүттү, малдың баш санын болгаш ооң продуктулуун доктаадып тургуза бээрин шын эвес деп санаар, ол чорук бүдүрүлгениң бо планнары чурттуң ниитизи-биле болгаш ооң тус-тус районнарының хереглелдеринге дүүшпейн баарынга чедирип турган.

ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу болгаш ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозу болза, аъш-чем болгаш көдээ ажыл-агый чиг-эдиниң талазы-биле чурттуң болгаш ооң тус-тус экономиктиг районнарының хереглелдерин долузу-биле хандырар сорулгаларны барымдаалап, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин планнаар, база ол дээш күрүнениң мурнунга харыысалгалыг болур ужурлуг деп СЭКП ТК-ның Пленуму санап тур. Моон-биле кады тус-тус районнарның болдунар аргаларын илередири, көдээ ажыл-агый продуктуларын көвүдедиринге ол аргаларны ажыглаар талазы-биле чер-черниң инициативазын нептерегин деткиири эргежок чугула.

IX.

Көдээ ажыл-агыйны удуртурун экижидер болгаш көдээге партийжи-политиктиг ажыл дугайында

Партия организациялары, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдериниң сорулгаларын күүседиринче массаларны мобилизастаар талазы-биле эрткен чылын тодаргай ажылды чо-

(Төнчүзү 4-кү арында).

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедир дугайында

эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң талазы-биле СЭКП ТК-ның Пленумунуң 1955 чылдың январь 31-де хүлээп алган доктаалы

(Төнчүзү).

рупкан деп СЭКП ТК-ның Пленуму демдеглеп тур. Удуртулганы көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинче чоокшулатканы, эр, херээжен колхозчуларның, МТС-тер болгаш совхозтар ажылчыннарының база тускай эртемниглериниң идепкейин көдүргени көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларын дүрген көдүреринге колхозтарның, МТС-терниң болгаш совхозтарның хөй аргаларын база курлавырларын илередип тывар арганы берип турар. Ол курлавырларны илерединге болгаш ажыглаарынга база адаандан өрү инициативаны делгередиринге партия райкомнарының секретарьларынга баштаткан инструктор бөлүктерин МТС-тер зоналарының аайы-биле тургусканы, көдээ ажыл-агыйның район эргелелдерин дүжүргени болгаш тускай эртемниглерни колхозтарга ажылдадыры-биле МТС-терже чорутканы, колхозтарны болгаш МТС-терни улам мергежилдиг кадрлар-биле быжыглааны, мурнакчы дуржулганы болгаш эртемниң чедиишкиннерин пропагандалаар болгаш нептередир херекти экижиткени, үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш хоорайларның партия организацияларының талазындан көдээ районнарның партия организацияларынга дузалааны дээн чижектиг хемчеглер ажыктыг рольду ойнап турар.

Оон-биле кады хөй-хөй обкомнар, крайкомнар болгаш эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-лары боттарының ажылын ТК-ның сентябрь, февраль-март болгаш июнь Пленумнарының негелделеринге дүүштүр эде тургузарын кошкак чорудуп турар деп СЭКП ТК-ның Пленуму санап тур. Чер-черниң партия организацияларының чамдык удуртукчулары көдээ ажыл-агый продуктуларының бүдүрүлгезин көвүдедир талазы-биле чогуур хемчеглер албайн, колхозтарга, МТС-терге болгаш совхозтарга организастыг ажылды эренгей декларациялар болгаш кыйгырыглар-биле солааш харыысалга чок чорукту болдуруп турарлар. Чамдык областарда, крайларда болгаш республикаларда мал ажылынга удуртулганы ажыл-херекти ханы билбейн кыры-биле чорудуп турар. Партияның хөй-хөй райкомнары эрги ёзу-биле ажылдаарын үргүлчүлеп турар, партия райкомнарының инструктор бөлүктери болгаш машина-трактор станцияларының удуртукчулары колхозтарга ниитиниң мал ажылын улам ыңай хөгжүдериниң айтырыгларынче чогуур кичээнгей салбайн турар.

ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу болгаш ылаңгыя ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозу боттарының ажылын тенденции оожум эде тургузуп, мал ажылын хөгжүдериниң удуртулгазын партияның буруу шапканы чаңгыс-аай майык-биле чорудар чоруктан амга чедир чайлавайн, областарның, крайларның болгаш республикаларның бойдус база экономиктиг байдалдарын болгаш онзагай чоруктарын өөренип көрбейн болгаш барымдаалавайн, канцеляржы-бюрократсыг аргалар-биле удуртурун үргүлчүлевишаан турар деп демдеглээр. Көдээ ажыл-агый министерстволарының тургузуу этээртинмес улуг хевээр үргүлчүлевишаан, көдээ ажыл-агыйның тус-тус адырларының болгаш кол культураларны тарып өстүрериниң удуртулгазы харысалга чок болуп, янзы-бүрү эргелелдерниң болгаш килдистерниң аразында эстип турар. Оон түңнелинде көдээ ажыл-агыйның кол культураларын болгаш харын-даа көдээ ажыл-агыйның тус-тус адырларын кошкак өөренип көрүп турар.

ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунуң, чер-черниң хөй-хөй партия болгаш совет органнарының ниитиниң мал ажылын хөгжүдер херекке эренгей болгаш боттуг эвес удуртулгазының шын эвес тургустунган практиказын моон ыңай черле таарышпас деп Пленум санап тур. Амгы үеде ниитиниң мал ажылын хөгжүдериниң херээ хамыктың мурнунда партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының удуртулгазының деңнелинден, колхозтарда болгаш совхозтарда дыка улуг иштики курлавырларны болгаш аргаларны илередип база ажыглап билиринден хамааржыр.

Малчыннар ортузунга масса-политиктиг ажылды четпес чорудуп турар, ол ажыл ылаңгыя одар мал ажылдыг районнарда сулараан. Ниитиниң мал ажылын көдүрер талазы-биле Партияның болгаш Чазактың салган сорулгаларын эки болгаш дүрген күүседири дээш социалистиг чарыш колхозчуларның база МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчыларының ортузунда четпес калбартынган. Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң киржикчилери мурнакчыларның — малчыннарның, колхозтарның, совхозтарның болгаш МТС-терниң дуржулгазын ол ышкаш агротехниктиг эртемниң чедиишкиннерин пропагандалаар болгаш бүдүрүлгеге нептередир талазы-биле ажылды хөй-хөй партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары эң четпес организастап турар. Мал ажылының айтырыгларының талазы-биле плакаттарны, хуудустарны, брошюраларны болгаш номнарны төп болгаш чер-черниң ном үндүрер парлалга черлери эвээш үндүрүп турар. Солуннарда болгаш журналдарда мал ажылдакчыларының мурнакчы дуржулгазын кошкак нептередип, бо ажыл-херекке бар четпестерни болгаш сандаргай чорукту чидии-биле шүгүмчүлевейн турар.

СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаадыры болза:

1. Мал ажылын чедир үнелевес чорукту шиитпирлиг узуткаарын болгаш чуртка мал ажылының продуктуларын улам көвүдедир талазы-биле сорулгаларны шиитпирлээринче партия, совет база көдээ ажыл-агый органнарының кичээнгейин херек кырында угландырарын, бүгү коммунистерниң, комсомолчуларның, эр, херээжен колхозчуларның, МТС-тер болгаш совхозтар ажылчыннарының база тускай эртемниглериниң күженишкинин мобилизастаарын эвилелдешкен республикаларның Компартияларының ТК-ларынга, партияның крайкомнарынга болгаш обкомнарынга, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга болгаш ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга дагзыр.

Колхозтарга мал ажылының күчүлүг көдүрлүүшкүнүнүн херээнге социалистиг күрүнениң талазындан колхозтарны удуртурунга дааныр черлер болур машина-трактор станциялары шиитпирлиг рольдуг болур ужурлуг деп СЭКП ТК-ның Пленуму санап тур. Тараа, эът, сүт, дүк болгаш үнүш ажылының база мал ажылының өске-даа продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедир талазы-биле планнарны колхозтарның күүседири дээш бүгү-ле долу харысаалганы МТС-терге хүлээдир деп доктаадыр.

2. Салдынган сорулгаларны күүседир төлээде, партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының талазындан көдээ ажыл-агыйга удуртулганың деңнелин улуу-биле бедидери болгаш ол удуртулганы улам-на сайзырангай, боттуг база оперативтиг болдурары эргежок чугула деп СЭКП ТК-ның Пленуму санап тур. Чер-черниң курлавырларын илередип тывар болгаш долузу-биле ажыглаар, көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларының болгаш чаартыкчыларының дуржулгазын, эртемниң чедиишкиннерин бүдүрүлгеге нептередир төлээде, партияның, советтерниң болгаш көдээ ажыл-агыйның удуртукчу ажылдакчылары боттары эки белеткелдиг болур, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин тодаргай билир, колхозтарны болгаш совхозтарны боттуг, ажыл-херекти билири-биле удуртур ужурлуг.

Ол сорулга-биле удуртукчу кадрлар боттарының теоретиктиг деңнелин үргүлчү болгаш кызымаккай бедидери, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң техниказын болгаш экономиказын өөренири, бүгү-ле чаа, мурнакчы чүүлдерни билген турары, боттарының районнарының бойдус болгаш экономика талазы-биле онзагай чоруун, тус-тус культураларны болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң адырларын өөренири эргежок чугула. Чүгле ол байдалдар турда партияның, советтерниң болгаш көдээ ажыл-агыйның удуртур ажылдакчылары колхозчуларның, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчыларының херек кырында баштыңнары болгаш организакчылары болу бээрлер.

3. ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң болгаш ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунуң база оларның чер-черде органнарының аппараттарының тургузуун экижидер талазы-биле саналдыы ай хуусаа иштинде ажылдап кылгаш СЭКП ТК-та болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге көөрү-биле киирип көөрин ол министерстволарга дагзыр. Эргелел аппарадын дыка кызырарын, ону дуржулгалыг, бедик мергежилдиг кадрлар-биле быжыглаарын, тус-тус экономиктиг районнарның онзагай байдалдарын барымдаалавышаан, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрүп кылырын эң улуу-биле көвүдедирин хандырар төлээде, хову ажылының болгаш мал ажылының кол-кол адырларын өөренир база хөгжүдер талазы-биле удуртукчуларның, тускай эртемниглерниң ролюн болгаш харысаалгалыын бедидерин чаа тургузугга көөр.

4. Мал ажылын хөгжүдериниң херээн удуртурун экижидерде партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының кол сорулгаларының бирээзи болза, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң бо чугула адырын көдүрер талазы-биле Партияның болгаш Чазактың хемчеглерин боттандырып шыдаар мергежилдиг кадрлар-биле мал ажылының бүгү участоктарын быжыглаар дээш ажыл болур.

Бо сорулгага эргежок чугула чүүлдер болза:

а) колхозтарның болгаш совхозтарның мал ажылының фермаларының эргелекчилеринге коммунистерден болгаш комсомолчулардан, мал ажылының чаартыкчыларындан болгаш тускай эртемниглерден эки организакчыларны ол ажылдыва чорудуп тургаш, фермаларның эргелекчилериниң составын быжыглаар;

б) Мал ажылын хөгжүдеринге коммунистерниң болгаш комсомолчуларның кол углакчы ролюн херек кырынга хандырар төлээде, оларны бүдүрүлгеге таарыштыр тургузарын колхозтарның болгаш совхозтарның партия база комсомол организациялары эде көөр;

в) зоотехниктиг болгаш ветеринар кадрларын районнар, колхозтар, МТС-тер болгаш совхозтар аайы-биле шын таарыштыр тургузар чорукту хандырарын, колхоз болгаш совхоз мал ажылынга тускай эртемниглерниң организакчы ролюн бедидерин ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга болгаш ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга, көдээ ажыл-агыйның чер-чер органнарынга дагзыр.

г) колхозтарның болгаш совхозтарның мал ажылының фермаларынга күш-ажылды организастаарын экижидер айтырыглар талазы-биле саналдарны болгаш ниитиниң мал ажылын хөгжүдеринге колхозчуларның болгаш совхозтар ажылдакчыларының материалдыг сонуургалдыын улам бедидер талазы-биле хемчеглерни ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозу ажылдап кылыр болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге көөрү-биле киирер, ону ажылдап кылырда мал ажылының продуктулуун бедидер болгаш малдың баш санын көвүдедир талазы-биле планныг даалгаларны ажыр күүсеткени дээш колхозчуларны, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчыларын деткииринин улам калбак аргаларын тургузарын, а ол ышкаш мал ажылының ажылдакчыларының, ылаңгыя сүрүп одарладыр одарларда ажылдакчыларның культура-амыдырал байдалдарын экижидер талазы-биле хемчеглерни барымдаалап көөр.

5. МТС-терниң болгаш колхозтарның ажылын экижидериниң херээнге МТС зоналарының талазы-биле партия райкомнарының секретарьларынга баштаткан инструктор бөлүктериниң ажыктыг рольдуун демдеглээш, райкомнарның МТС-тер зоналарының секретарьларының болгаш инструкторларының составын быжыглаар талазы-биле ажылды үргүлчүлеп, ол бөлүктерни көдээ ажыл-агыйны көдүрер дугайында Партияның болгаш Чазактың доктаалдарын күүседир талазы-биле партийжи-политиктиг ажылдың ылап дайынчы организакчылары болдурарын обкомнарга, крайкомнарга болгаш эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларынга СЭКП ТК-ның Пленуму дагзып тур.

6. Мал ажылын хөгжүдеринге эң эки колхозтарның, МТС-терниң, совхозтарның мурнакчы дуржулгазының чедиишкиннерин болгаш ол талазы-биле эртемниң чедиишкиннерин пропагандалаарының болгаш нептередириниң херээн экижидери партия организацияларының, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунуң болгаш ССРЭ-ниң Культура министерствозунуң эң чугула сорулгалары деп СЭКП ТК-ның Пленуму санап тур. Мал чемнери бүдүрер болгаш мал ажылын механизастаар база зоотехнияның айтырыгларының талазы-биле номнарны болгаш тайылбырлыг дузалал чүүлдерин, чурттуң янзы-бүрү районнарының колхозтарының болгаш совхозтарының тодаргай байдалдарын барымдаалап тургаш, мал ажылын хөгжүдериниң мурнакчы дуржулгазының дугайын тайылбырлаар брошюраларны, плакаттарны, кино-чуруктарны массалыы-биле үндүрерин хандырар. Мал ажылын көдүрери дээш бүгү улустуң демиселин солуннарга болгаш журналдарга калбаа-биле чырыдар.

7. Көдээге масса-политиктиг ажылды үргүлчү болгаш кызымаккайы-биле экижидерин бүгү партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларынга СЭКП ТК-ның Пленуму дагзып тур. Коммунистерниң, комсомолчуларның болгаш партия бежигүнү эвес агитаторларның массалар ортузунга организастыг ажылы кижилерниң улам-на эки ажылдаар чүткүлүн хайныктырар, оларның чогаадыкчы инициативазын болгаш идепкейин хөгжүдер, күш-ажылды организастаарын улам экижидеринге, күш-ажылдың сагылга чурумун быжыглаарынга, айыттынган планнарны күүседири дээш социалистиг чарышты калбаа-биле делгерединге дузалаар ужурлуг. Ажыл-ишчи бүрүзүн кичээнгей-биле болгаш сагыш салышкын-биле хүрээлээри, оон эгелээшкинин чогуур өйүнде деткиири, аңаа хүлээткен ажылды чедиишкинниг күүсединге оон бүзүрелдиин быжыглаары, көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларын деткиири эргежок чугула. Партийжи-политиктиг ажыл болза, эчис сорулгаже чүткүлдүг, партияның болгаш чазактың даалгаларын күүсединче угланган, боттуг болгаш дээштиг, колхозтарның, МТС-терниң, совхозтарның, бригадаларның, көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчи бүрүзүнүң сорулгалары-биле адырылбас харылзаалыг болур ужурлуг. Ажылдакчы бүрүзүн күш-ажылга, бодунуң хүлээлгелеринге медерелдиг болур кылдыр кижизидер, оон күш-ажылы бистиң Төрээн чуртувустуң күчүзүн быжыглаары болгаш чечектеликтирери дээш бүгү улустуң улуг демиселиниң кезээ болур деп билир чорукка кижизидер херек. Массалар шупту чүвени билгенде олар бүгү чүвени кылыр болгаш бүгү чүвеже медерелдии-биле баар дээр дугайында улуг Ленинниң айтышкынын партийжи-политиктиг ажылга кезээде сактып чоруур херек.

* * *

Совет күрүнениң күчүзүн улам ыңай быжыглаары дээш демиселге Коммунистиг партия аар индустрияны улам [illegible] жүдерин болгаш аңаа үндезилээш улус ажыл-агыйының [illegible] адырларының чаа көдүрлүүшкүнүнүң, совет улустуң [illegible] гай байдалын чайгылыш чокка экижидерин бодунуң [illegible] сорулгазы кылдыр санап турар. Күчүлүг үлетпүр-биле чергелештир улус херектелиниң продуктулары-биле чонну болгаш чиг-эт-биле үлетпүрнү үзүктел чокка хандырар төлээде, аъш-чемни болгаш чиг-этти чеже-ле херектиг болдур [illegible] хирени кылып үндүрүп шыдаар бедик хөгжүлделиг көдээ ажыл-агыйлыг болур херек. Бо херекке ниитиниң мал ажылы чугула рольду ойнаар хүлээлгели[illegible] Колхозтарда ниитиниң мал ажылын хөгжүдери болгаш быжыглаары бүгү көдээ ажыл-агыйның көдүрлүүшкүнүнге колхозтарны организас, ажыл-агый талазы-биле быжыглаарынга болгаш колхозчуларның материалдыг чаагай байдалын улам ыңай экижидеринге дузалаар.

Бистиң чуртувуста чоокку чылдарда бүгү көдээ ажыл-агый продуктулары-биле чедимчелиг болдурар төлээде, чер ажылының болгаш мал ажылының улам ыңай көдүрлүүшкүнүнүң айыттынган программазын чедиишкинниг күүсединге бүгү күженишкиннерни салырынче бүгү эр, херээжен колхозчуларны, МТС-тер болгаш совхозтар ажылчыннарын база тускай эртемниглерин СЭКП ТК-ның Пленуму кыйгырып тур.

Ажылчын аңгы, колхозчу тараачыннар болгаш бистиң интеллигенциявыс, бүгү совет кижилер Коммунистиг па[illegible]тияның удуртулгазы-биле бо чугула сорулганы эң кыска хуусаада чедиишкинниг шиитпирлээр дээрзинге СЭКП ТК-ның Пленуму идегелди илередип тур.

Колхоз бүдүрүлгезинге колхозчуларның киржилгезин экижидер

Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» көдээ ажыл-агый артелиниң отчёт-соңгулдалыг хуралы чоокта чаа болуп эрткен. 1954 көдээ ажыл-агый чылының дургузунда чорутунган ажылдарның дугайында колхоз баштаар черниң даргазы эш М. Седип илеткел кылган.

Коммунистиг партияның, Совет чазактың хүн-бүрү сагыш салышкынының түңнелинде артельдиң ажыл-агыйы, организас, тургузуу элээн быжыкканын илеткелчи демдеглээн. Ниитиниң мал ажылының планын бүгү чүзүннери-биле колхоз күүсеткен, оон иштинде саар инекти өстүрериниң планын 114 хуу күүсеткен. Малдың продуктулуг чоруу өскен. Күрүнеге эът, дүк, саржаг дужаарының планын дыка ажыр күүсеткен. Пландан дашкаар 2000 килограмм дүк дужаатынган.

Тарылга шөлү өскен болгаш тараа культураларының дүжүдүү бедээн. Артельдиң хуваашпас фондузу көвүдээн.

Колхозтуң тудуг бригадазының ажылишчилери (бригадири эш Додаштай) 1954 чылдың бүдүрүлге планында көрдүнген чуртталганың, бүдүрүлгениң, мал кажааларының тудуглар талазы-биле планын эки көргүзүглерлиг күүсеткен. Ук бригада чуртталганың 16 бажыңнарын тудар турган 18-ти тудкан.

Колхоз бүдүрүлгезиниң ажылы дээш ак-сеткилин салып турар мурнакчыларның хүрээлени өзүп турар. Чылгычы эш К. Бегзилдей бодунга оназашкан чылгыларын эки ажаап, 35 белерден 34 кулуннарны камгалап алган. Хойжу эш Байыр-оол 366 хойдан 384 хураганнарны, эш Анай-оол дөрт чылдың дургузунда өшкү кадарып 1954 чылда 339 өшкүден 370 анайларны бүрүн дорууктуруп алган. Ол ышкаш мурнакчы малчыннар колхозта хөй.

Хуралга санал берген колхозчулар чедиишкиннер-биле чергелештир колхоз баштаар черниң ажыл-чорудулгазында болгаш колхоз бүдүрүлгезиниң янзы-бүрү ажылдарында четпестерни илереткеннер.

Колхоз даргазы эш Седип, колхозта агроном эш Лысенко, хову бригадазының бригадири эш Докпак-оол бедик дүжүт чедип алырының хемчеглерин дендии сула чорутканындан 1954 чылда колхозтуң тараазының дүжүдү дыка чавыс болган. Сыын-Чүрээнге 400 га кызылтасты орайтадып тараанындан шуут дүжүт албаан. Оон буруузу МТС-те база бар деп колхозчулар айтып турган. Колхозчуларның болгаш колхоз баштаар черниң Сыын- Чүрээнге тарааны эрте тарып чажар деп саналын МТС-тиң удуртукчулары тоовайн орайтатканы-биле оон дүжүт албаан.

1955 чылдың часкы тарылгазының белеткелин колхоз баштаар чери дыка четпес чорудуп турар. Үрезиннер бүрүн урдунган-даа болза, оларның арыглаашкыны мынчага чедир орту безин четпээн. Отчёт-соңгулдалыг хуралга чедир тарылга шөлүнге өдек, хүл, куш өдээ төктүнмээн болгаш көдээ ажыл-агый машиналарын чепсек-херекселдерин септээр ажылды колхозтуң удуртукчулары ам-даа эгелевээн. Картофель, ногаа үрезиннери колхозта чок. Ол үрезиннерни тывар дугайында хемчеглерни албайн турар.

Мал ажылын хөгжүдеринге оон продуктулуун бедидеринге колхоз баштаар чери улуг кичээнгейни салбаан, оон уламындан эрткен чылын сиген белеткелиниң планын колхоз чүгле 37 хуу күүсеткен. Амгы үеде малдың кышкы байдалы база-ла баскырап турарын колхозчулар айыткан. Чамдык малчыннар ээ харысалга чок ажылдап турар. Инекчи эш Меңниг-оол 2 инекти, эш Кончук 3 инекти харысалга чогу-биле оорга алыскан. Малчыннар харысаалга чогу-биле чидирген, оорга алыскан малдарны амдытаа чедир төлевейн турар. Куш фермазының ажылын колхоз баштаар чери чугулага албайн турары-биле куштар элээн когаралдарга таварышкан. Малдың продуктулуу колхозта дендии куду. Бир саар инектен чылда чүгле 288 килограмм сүттү саап алган.

Колхозта ревизия комиссиязы оон даргазы эш Доржу артельдиң организас, ажыл-агыйын быжыглаарының херээнге кандыг-даа дуза чедирбээн. Ревизия комиссиязының даргазы эш Доржу көдээ ажыл-агый артелиниң уставын каржызы-биле үреп, колхоз бүдүрүлгезинге 1954 чылда шуут киришпээн. Харын районнуң сан килдизинге инспектор хүлээлгезин күүседип турганын колхозчулар шыңгыы шүгүмчүлээн.

Күш-ажылдың сагылга чуруму болгаш ажылды таарыштыр организастаары колхозта база-ла четпес тургустунган. Оон ужурундан күш-ажыл кылып шыдаар колхозчулардан 33 колхозчулар күш-хүнңериниң минимумун күүсетпээн. Чижээ, Байыр-Белек, Амыр-оол, Эрелчин олар ак-сеткилдиг эвес ажылдап күш-хүннерниң минимумун күүсетпээн. Чамдык колхозчулар ниитиниң ажыл-агыйын хөгжүдериниң херээнге идепкейлиг киришпээни-биле колхозтуң орулгазы эвээш болуп, колхозчулар бир күш-хүнге 2 килограмм тарааны, 1 рубль 50 копеекти алганнар.

Колхозчуларның материалдыг чаагай амыдыралын улам-на экижидерин, колхозтуң ажыл-агыйын бүгү талалыг хөгжүдерин колхозчулар чаа соңгуткан колхоз баштаар черинге дааскаңнар.

Колхозтуң отчет-соңгулдалыг хуралындан колхоз баштаар черин соңгувушаан, колхозтуң даргазынга эш Седипти колхозчулар соңгуп алган.

М. СЕВЕН.

Илерээн четпестерни узуткаар

Чоокта чаа Бии-Хем районнуң белеткел ажылдакчыларының болгаш көдээ Советтер даргаларының чөвүлел хуралы болган. Чөвүлел хуралга 1954 чылда районнуң белеткел планының түңнелин болгаш 1955 чылда белеткел ажылын экижидер хемчеглер дугайын чугаалашкан.

Күрүнениң берген белеткел планын күүседир талазы-биле район элээн ажылдарны чоруткан. Бо талазы-биле Үстүү-Өөк көдээ Соведи (даргазы эш Степанов), Алдыы-Өөк көдээ Соведи (даргазы эш Новоселов) эки ажылдаан. Белеткел ажылдарын организастыг чоруканының түңнелинде ол көдээ Советтерде хамааржып турар Кочетов аттыг, «Кызыл сылдыс», «Тиилелге» колхозтар болгаш оон колхозчулары, суурнуң чурттакчылары күрүнениң планныг оналгаларын күүсединге идепкейлиг киришкен. Кочетов аттыг колхоз белеткелдиг бүгү планнарын хуусаа бетинде күүсеткеннер.

Чамдык чедиишкиннер-биле кады районнуң белеткел черлериниң болгаш оон ажылдакчыларының талазында улуг четпестер бар. Чүл дээрге чамдык көдээ Советтер белеткелдер ажылынче онза сагыш салбайн, көдээ Советтер белеткел агенттилериниң ажылын сонуургавайн, оларның ажылынга боттуг дузаны көргүспейн турар. Моон хараазы-биле көдээ Советтер белеткел ажылдарынга хамааржышкан сан данзыны шын тургуспайн турар. Көдээ Советтер белеткел планын өй-шаанда күүсетпес, ону чылзыр ийи-чаңгыс хамаатыларга чогуур хемчег көргүспейн турар. Оон түңнелинде ындыг кижилер көдээ Советтиң талазындан ындыг байдалды ажыглап алгаш, боттарында бар күрүнеге дужааза чогуур алгы-кежин, дүгүн, саржаан доора кижилерге, албан организация черлеринге болгаш рынокка садып тирар.

Чамдык көдээ Советтер күрүнениң белеткел планын ак сеткилдиг күүсетпейн турар кижилерни хемчег алыр хамаан чок харын оларны деткип турарының эвээш эвес фактылары бар. Чижээ, Туран хоорай Совединиң даргазы эш Колаев күрүнеге белеткел планын күүсединден чүзүн-баазын аргалар-биле ойталап турар ийи-чаңгыс хамаатыларны камгалап, оларны план оналгазындан хостаарын оралдажып, барымдаа чок меге шынзылгалар берип турганы илерээн. Бо ышкаш чижектер өске-даа Советтерниң ажылдарында чок эвес.

Суурларда болгаш колхозтарда магазин эргелекчилери белеткел планын дужаап келген кижилерге ээлдек эвес, оларның негелделеринге дыңнангыр эвес болуп турар. Чижээ, Өөк суурда магазин эргелекчизи эш Авдеев июнь айда саржаг дужааган бир хамаатыга квитанцияны амга чедир бербээн. Мындыг янзы чижектер Тарлаг магазининиң эргелекчизи Сухановтуң ажылынга база турган. Районнуң белеткел конторазы бо дугайын биле тура-ла кандыг-даа хемчегни албайн турганы шын эвес. Чамдык көдээ Советтер болгаш ылаңгыя Туран хоорай Совединиң даргазы эш Колаев бюрократсыг, канцеляржы метод-биле ажылдап, күрүне планын өй-шаанда күүседир дугайында чоннуң ортузунга кандыг-даа таныдылга ажылы чорутпайн, чүгле негээринге, дужаарынга өйлежип турар.

Күрүнениң белеткел планын күүсединде чүгле сан талазын сүргеш, дужаап турар чүвезиниң шынарын бодавас, чудугарачы чоруктар ийи-чаңгыс кижилерге турган. Туран МТС-тиң улуг зоотехниги эш Сычев өлүк белеткелин дуглаары-биле «Кызыл тараачын», «Искра» колхозтарның өлген хураганнарының кежин дужаадып турганы илерээн.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери районнуң белеткел ажылдарында илерээн четпестерни кыска хуусаада шиитпирлиг узуткаарынче угланган тодаргай шиитпирни хүлээп алган. 1955 чылда белеткел планын чогуур өйүнде күүседири-биле чөвүлел хуралдың киржикчилери Кызылдың көдээ районнуң белеткел ажылдакчыларын социалистиг чарышка кыйгырган.

М. ХОРЛУГ-ООЛ.

ИДЕПКЕЙЛИГ БОЛГАШ КЫЗЫМАК АЖЫЛДАКЧЫ

Эрзин районнуң «Чаа орук» колхозта кижи эмнелгезиниң салбырының эргелекчизи эш Е. М. Метёлькина эки ажылдап турар.

Ол 1952 чылда Иваново областың Кинешма хоорайга фельдшер школазын дооскаш, тыва обласка ажылдаар улуг күзел сонуургал-биле келген. Областың кадык камгалал килдизи эш Метёлькинаны Эрзин районунче домуйлаан, ол маңаа келгеш үш чыл ажылдап турар. Чоннуң кадыкшылы дээш ажыл мергежилинге кызымаккайын ол көргүскен.

Аныяк эмчи эмнелге черинге келген кижилерни эптиг ээлдек байдал-биле хүлээп ап, оларга эмчиниң сүмелерин берип турар. Ол, черниң ырак чоогу-даа, үениң берге байдалдары-даа турза чагаашкыннарже үргүлчү барып, дүргенне аарыг кижиге чедерин оралдажыр.

Эш Метёлькина колхозчуларның культурлуг чурттаалгазынга хамааржышкан лекцияларны номчуп, оларның бажыңнарынга үргүлчү барып турар. Школаның арыг-шевериниң болгаш өске-даа ажылы оон кичээнгейинге салдынган. Ол, колхозта Кызыл Брестиң болгаш Кызыл Чартык ай организациязының ажылын удуртуп, оон кежигүнүнге 200 ажыг колхозчуларны киирип алган.

К. КЫСТАМ.

Редакторнуң оралакчызы М. Л. ДЕЛЕГ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 3—62; редакторнуң оралакчызының 3—68, партийжи амыдырал, пропаганда, көдээ ажыл-агый, культура болгаш амыдырал килдистериниң болгаш бухгалтерияның—3—65, харысаалгалыг секретарьның 4—98, иштики информация, чагаа үлетпүр транспорт килдистериниң—3—88.

ТС—01551.

Культура эргелелиниң типографиязы